

Spółdzielczy Plan Odbudowy

Nina J. Bąk
Joanna Erbel
Jan Galiński
Paulina Małańczuk
Marcin Pasierbski
Jan J. Zygmuntowski

Raport

www.hub.coop

Spółdzielczy Plan Odbudowy

**Raport poświęcony tworzeniu
wspólnoty opartej o zaufanie
przez restart spółdzielczości**

Warszawa 2021

Zespół autorski

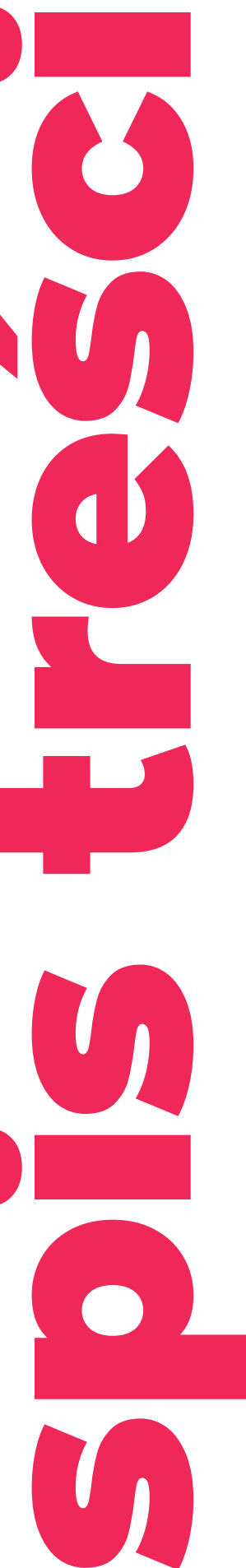
Nina J. Bąk
Joanna Erbel
Jan Galiński
Paulina Małańczuk
Marcin Pasierbski
Jan J. Zygmuntowski

Korekta

Adrianna Klimaszewska

Projekt graficzny

Brunon Odolczyk

Wstęp — Era Powszechnej Odpowiedzialności	006
Manifest technologii spółdzielczych	010
Droga do celu	014
Kultura Zaufania	018
Wspólna wartość społeczna (SSV)	024
Restart spółdzielczości	032
Zrównoważony rozwój lokalny	040
Suwerenność cyfrowa	048
Cyfrowa ekologia	054
Co robić? - praktyczne kroki dla każdego i każdej z nas	062
Badacz Badaczka	062
Działacz Działaczka trzeciego sektora	062
Freelancer Freelancerka	063
Lokalny aktywista aktywistka	063
Manager Managerka działająca w obszarze CSR	064
Osoba z pokolenia Z	064
Przedsiębiorczyni Przedsiębiorca społeczny	065
Rolnik Rolniczka	065
Samorządowiec Samorządowczyni	066
Spółdzielca Spółdzielczyni	066
Właściciel Właścicielka lokalu gastronomicznego	067
CoopTech Hub - Tworzymy wartość społeczną	070
Działajmy!	074
Przypisy	075

Wstęp

Tomasz Janas

**Przewodniczący
Rady Nadzorczej
PLZ Spółdzielni**

Era Powszechnej Odpowiedzialności

Żyjemy w środowisku coraz mocniej zdominowanym przez naukę i technologię. W świecie, w którym człowiek stał się towarem, sztuczność stała się wszechogarniająca, a słowo demokracja stało się synonimem kultury konsumpcji. Model wzrostu konsumpcji oparty na szantażu ubóstwa kryje się za fasadą modelu demokratycznego.

COVID-19 na chwilę zatrzymał świat. Dał czas na refleksję i poszukanie odpowiedzi na pytanie: **Czy My jako gatunek jesteśmy skazani na niszczenie siebie i naszej planety?**

Wszystko po to, by rozpocząć transformację od społeczeństwa destrukcyjnego do społeczeństwa opartego na współpracy, wejść w nową erę. Erę powszechnej odpowiedzialności. Ukształtowaną przez społeczeństwo, w którym każdy może być współautorem.

Nie wpływ, lecz transformacja

Transformacja społeczeństwa nie jest dzisiaj utopią, lecz koniecznością, którą coraz częściej odczuwają ludzie, firmy, organizacje pozarządowe i rynki. Amerykańska firma Edelman, badająca poziom zaufania konsumentów wobec poszczególnych sektorów gospodarki, w raporcie z 2021 roku¹ stawia tezy, które mogą przyspieszyć zmianę paradygmatu współczesnej ekonomii. Z jej globalnych badań wynika, że ludzie są dziś bardziej nastawieni na myślenie wspólnotowe – „my” wygrywa z „ja”. Rośnie oczekiwanie, że firmy prywatne obejmą swoją działalnością nie tylko dążenie do czystego zysku, ale postawią działania społeczne na pierwszym miejscu. Coraz więcej konsumentów deklaruje gotowość do zaprzestania korzystania z marek, jeśli nie będą one godne zaufania. Dotychczasowy model gospodarki, model czystego zysku, jest niewystarczający. Szczęólnego znaczenia nabiera pojęcie „Wspólne Cele” – które sprowadza się do tego, że „nikt nie jest wykluczony ani nie można go pominąć”.

Współdzielczość

Model prawdziwie rekonfiguracyjnego działania, łączącego działalność biznesową z działalnością społeczną, nie wymaga szukania nowych form prawnych – mamy do dyspozycji gotowe rozwiązanie, jakim jest spółdzielczość. W krajach o wysokim poziomie zaufania społecznego (+45%), takich jak Szwecja, Norwegia czy Szwajcaria, ponad 50% dorosłych ludzi to członkowie różnych spółdzielni. W Polsce wskaźnik zaufania oscyluje wokół 13%, a samo pojęcie spółdzielczości – dla wielu będące tylko reliktem Polski Ludowej – wciąż ma znamiona negatywne konotacje.

Nasza polska niechęć do spółdzielczości jest pochodną braku zaufania wynikającego z systemu pogłębiającego nierówności, a także stanu ciągłej konkurencji. Ludzie są przekonani, że jeśli nie poradzą sobie ze wszystkim sami, przegrają. Nie patrzą na pozostałych uczestników rynku jak na potencjalnych współzarządzających i współdzielców, lecz jako naturalnych wrogów. Postawa konkurencji jest w społeczeństwie kształtowana już od czasów szkolnych. We wstępie do podstawy programowej „Podstaw Przedsiębiorczości” czytamy, że „jednym z głównych celów dydaktycznych przedmiotu jest przygotowanie uczniów do planowania swojej przyszłości oraz do aktywności zawodowej w roli pracowników najemnych lub osób prowadzących własną działalność gospodarczą”². Nie znajdujemy ani słowa o tym, że w nowoczesnej gospodarce potrzebne są współdziałanie i współpraca.

Re_start

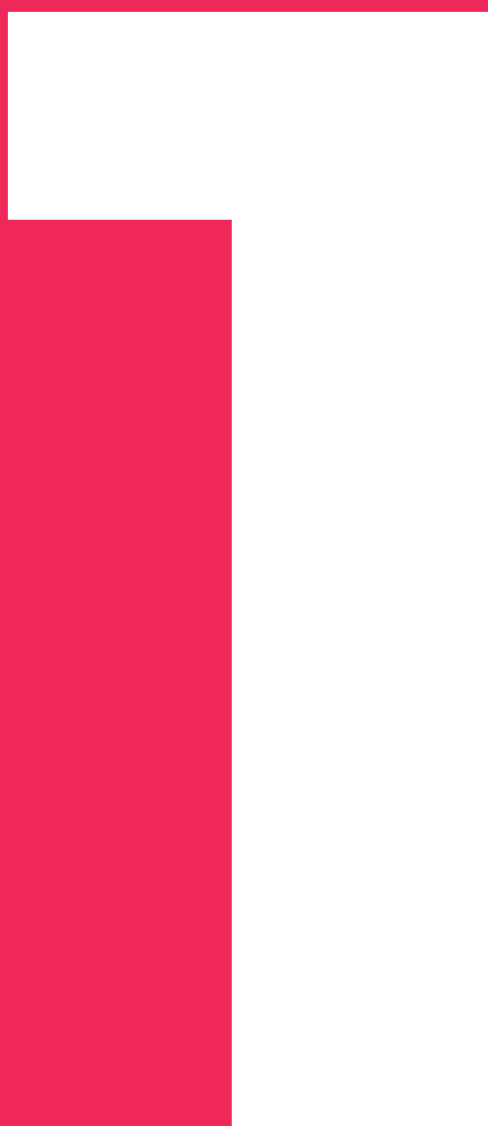
Zaprzepaszczenie potencjału spółdzielczości wydaje się dużym błędem cywilizacyjnym. W Polsce potrzebuje ona po prostu, tak jak inne obszary gospodarki wcześniej, gruntowej transformacji. Właściwie zaadaptowana do potrzeb współczesności, pomoże stawić czoła takim wyzwaniom, z którymi nie radzą sobie ani administracja publiczna, ani prywatny biznes nastawiony wyłącznie na zysk.

Spółdzielczość musi ośwoić technologie XXI wieku. Kierunkiem jest transformacja do modelu platformowych kooperatyw. Spółdzielnia cyfrowa, w której nie chodzi tylko o kolejną technologię czy „platformę”, polega na wyobrażeniu sobie życia, które nie jest skoncentrowane tylko na zysk akcjonariusza, a współtworzenie, współwłasność, wspólpracę i w konsekwencji współistnienie.

Bazując na zasadach i modelu prawie 200-letniej historii spółdzielczości, opartych na współwłasności platformy przez interesariuszy-użytkowników i demokratycznym podejmowaniu decyzji, połączonymi z modelem platformy cyfrowej, kooperatywy platformowe łączą i rekonfigurują najlepsze cechy tych dwóch modeli, aby stworzyć szczególne, innowacyjne podejście.

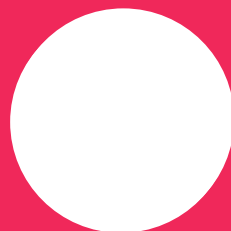
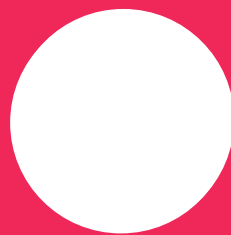
Afrykańskie przysłowie mówi: „Jeśli chcesz jechać szybko, jedź sam. Jeśli chcesz jechać daleko, jedź razem”.

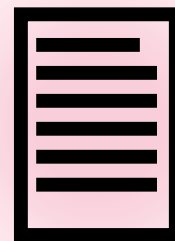
Wierzę, że re_startowana w formule platformowych kooperatyw spółdzielczość, odegra pierwszorzędną rolę w transformacji – tak cyfrowej, jak i zielonej – dokonując rekonfiguracji lokalnych gospodarek, a w konsekwencji będzie modelem pierwszego wyboru nowej ery: Ery Powszechnej Odpowiedzialności.

Manifest technologii spółdzielczych

1 Manifest technologii spółdzielczych

W świecie, w którym globalna ekonomia i nowe technologie umożliwiły nieskrępowany przepływ kapitału, pracy i wiedzy, zwykli ludzie utracili wpływ na kształt miejsc, w których żyją i pracują. Wobec rosnących niepokojów, wywołanych nieskrępowanym działaniem korporacji technologicznych i zaostrzaniem się reżimu kapitalizmu kognitywnego, stawiamy pytanie:

“Jaką gospodarkę i technologie chcemy obecnie tworzyć?”

Potrzebujemy nowego podejścia do odbudowy kapitału społecznego i rozwoju lokalnych społeczności na rzecz generowania dobrobytu i równości w duchu zrównoważonego rozwoju. Wierzymy, że budowa sprawiedliwego świata opiera się na zakorzenionej lokalnie gospodarce, która służy dobrostanowi całej społeczności i nikogo nie wyklucza. Uważamy międzysektorową współpracę i zaufanie za kluczowe składowe transformacyjnego działania, jakiego się podejmujemy.

Drogą do tego jest daleko idąca **rekonfiguracja systemu ekonomicznego** w oparciu o większą własność, uczestnictwo, współpracę i kontrolę. Dlatego powinniśmy kreować przyszłość takimi narzędziami i mechanizmami, które pozwolą zmienić relacje między sferą ekonomiczną i społeczną, dając siłę wspólnotom.

Cyfrowe spółdzielnie otwierają dziś taką możliwość. Wielowiekowy dorobek spółdzielczości w połączeniu z nowymi technologiami umożliwia konieczną odbudowę gospodarki i społeczeństwa.

**Demokratyczna własność,
zarządzanie i współpraca
stworzą fundamenty Polski,
Europy i świata na pokolenia.**

Przeciwko rosnącym nierównościom, cyfrowe spółdzielnie oferują zrównoważony rozwój. Są one bardziej odporne i zakorzenione w swoich społecznościach, w porównaniu z gwałtownym, ale często krótkotrwałym podbojem.

Zespół CoopTech Hub

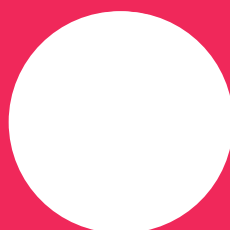
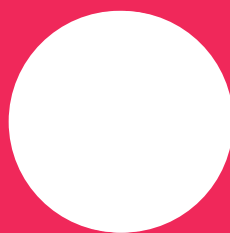
Gwarantują dobre miejsca pracy i troskę o lokalne środowisko. Przeciwko inwigilacji, cyfrowe spółdzielnie oferują współdecydowanie i odzyskanie kontroli. Pracownicy i pracownice oraz instytucje publiczne i prywatne wpływają na kierunek rozwoju technologii, zapewniając podmiotowość i niezależność.

Przeciwko monopolizacji, cyfrowe spółdzielnie oferują otwartość. Kooperacja otwiera na globalną współpracę, promuje i tworzy rozwiązania w duchu otwartego dostępu (open source) i włącza zamiast wykluczać. Kultura zaufania i dialogu jest sposobem na rozwój.

Obserwujemy dziś, że “to, co stare, umiera, gdy nowe jeszcze się nie narodziło”. Mamy jednak w rękach plan przyszłości bardziej zrównoważonej, solidarnej i sprawiedliwej. Korzystającej z technologii zamiast od niej uzależniać. Musimy tylko połączyć kropki.

2

**Droga
do celu**

2 Droga do celu

Regularnie doniesienia wiodących naukowców i instytucji międzynarodowych przypominają o tym, w jak głębokich kłopotach znajduje się dziś ludzkość - i bynajmniej nie tylko z powodu pandemii koronawirusa. Ten raport nie ma na celu przypominać, jak nierówno podzielony jest światowy majątek i dochód, czy jak szybko zużywamy zasoby planety Ziemia. Dziś fundamentalne pytanie dotyczy strategii na zmianę kursu, odbudowę i regenerację - zaczynając od naszych najbliższych, lokalnych wspólnot i zmierzając do globalnej współpracy.

W kolejnych podrozdziałach posłużymy się danymi, studiami przypadku udanych pilotaży i projektów oraz interdyscyplinarną wiedzą, aby zaproponować nowy model rozwoju. Sercem tego modelu jest ekonomia społeczna: działalność gospodarcza i działalność pożytku publicznego służąca integracji zawodowej i społecznej, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej, czyli na rzecz interesu i potrzeb wszystkich obywateli i obywateli³.

Kolejne podrozdziały reprezentują kluczowe wartości CoopTech Hub i są to kolejno:

- **Kultura zaufania;**
- **Wspólna Wartość Społeczna (SSV);**
- **Restart spółdzielczości;**
- **Zrównoważony rozwój;**
- **Suwerenność cyfrowa;**
- **Cyfrowa ekologia.**

Nasze rozumienie wartości nie jest jedynie symboliczne, ale ma praktyczny wymiar. Dlatego badania i historie sukcesów najlepiej wyrażają, jakiej zmiany potrzebujemy, i jak praktycznie - w działaniu - odczytywać deklarowane wartości.

2

**Kultura
zaufania**

1

2.1 Kultura zaufania

“Zaufanie to szczególnie, ludzki pomost do niepewnego, przyszłego świata, w którym centralną rolę odgrywają inni ludzie”

P. Sztompka,
Zaufanie. Fundament Społeczeństwa

Fenomen zaufania można rozpatrywać z wielu perspektyw teoretycznych i na gruncie różnych dyscyplin – m.in. filozofii, socjologii, ekonomii czy psychologii. Zaufanie jako kategoria analizy od dekad przyciąga badaczy z całego świata, w tym polskich (porównajmy choćby: Luhmann, 1979; Sztompka, 2007). Ma ono znaczenie fundamentalne dla sposobu i jakości funkcjonowania społecznego, stąd generuje tak duże zainteresowanie poznawcze – i dlatego równie często jest przedstawiane jako fundamentalny niedobór, który uniemożliwia dobrobyt w Polsce.

Nieco rzadziej spotykane, ale zachęcająco brzmiące określenie „kultura zaufania” jest z kolei próbą nazwania tego, co nieuchwytnie, a jednak zrozumiałe dla każdej osoby rozwijającej partnerską współpracę czy budującej działalność gospodarczą.

Polskie społeczeństwo, choć ciężko doświadczone przez historię i z pozoru nieufne, ma drzemający potencjał zawiązywania i troski o więzi międzyludzkie. W dobie “skracania dystansu” przez technologię i rosnącej roli kolektywnego działania w ekosystemach współpracy, kultura zaufania staje się najważniejszym spoiwem naszych relacji, i przez to, aktywności.

Czym jest zaufanie?

Zaufanie jest pojęciem trudnym do zdefiniowania, jednak rozumiemy je intuicyjnie i wiążemy z pozytywnym zestawem emocji. Jedną z częściej przytaczanych definicji jest ta skonstruowana przez Piotra Sztompkę: „zaufanie jest zakładem podejmowanym na temat niepewnych, przyszłych działań innych ludzi”⁴. Można powiedzieć, że zaufanie ma także istotne znaczenie ewolucyjno-adaptacyjne, ponieważ „staje się podstawową strategią radzenia sobie z niepewnością i niemożnością kontrolowania przyszłości”⁵. Wszystkie próby definicyjne zawierają w sobie odwołanie do przyszłości, jako nieodzowne dla sensownej charakterystyki fenomenu zaufania.

Fundamentalne znaczenie zaufania wyraża się w trafnym przekonaniu, iż „dzięki zaufaniu do innych i do siebie samego człowiek ma możliwość życia w świecie społecznym”⁶. Możemy stąd wyciągnąć wniosek, że im mniejsze zaufanie do innych, tym niższa jakość funkcjonowania świata społecznego i w świecie społecznym. Pojęcie kultury zaufania natomiast nie odnosi się tylko do jednostkowych, indywidualnie kształtowanych relacji, ale także do struktury będącej wynikiem długotrwałych procesów historycznych, w dużej mierze programujących sferę świadomościową. Ów makrofenomen bywa nazywany także zaufaniem uogólnionym. Niski poziom zaufania uogólnionego utrudnia kontakty z innymi, osłabia instytucje i blokuje współpracę w wielu obszarach życia społecznego⁷.

Zastanawiając się nad kulturą zaufania, trudno nie wspomnieć o kapitale społecznym, którego fundamentem, jako koncepcji socjoekonomicznej, jest m.in. kwestia zaufania międzyludzkiego. Podstawą współdziałania na rzecz dobra publicznego jest wzajemne zaufanie członków grupy.

Zasady, które tworzą kapitał społeczny, rozciągają się od normy wzajemności między dwojgiem przyjaciół aż po bardzo złożone i skodyfikowane doktryny, takie jak chrześcijaństwo czy konfucjanizm⁸.

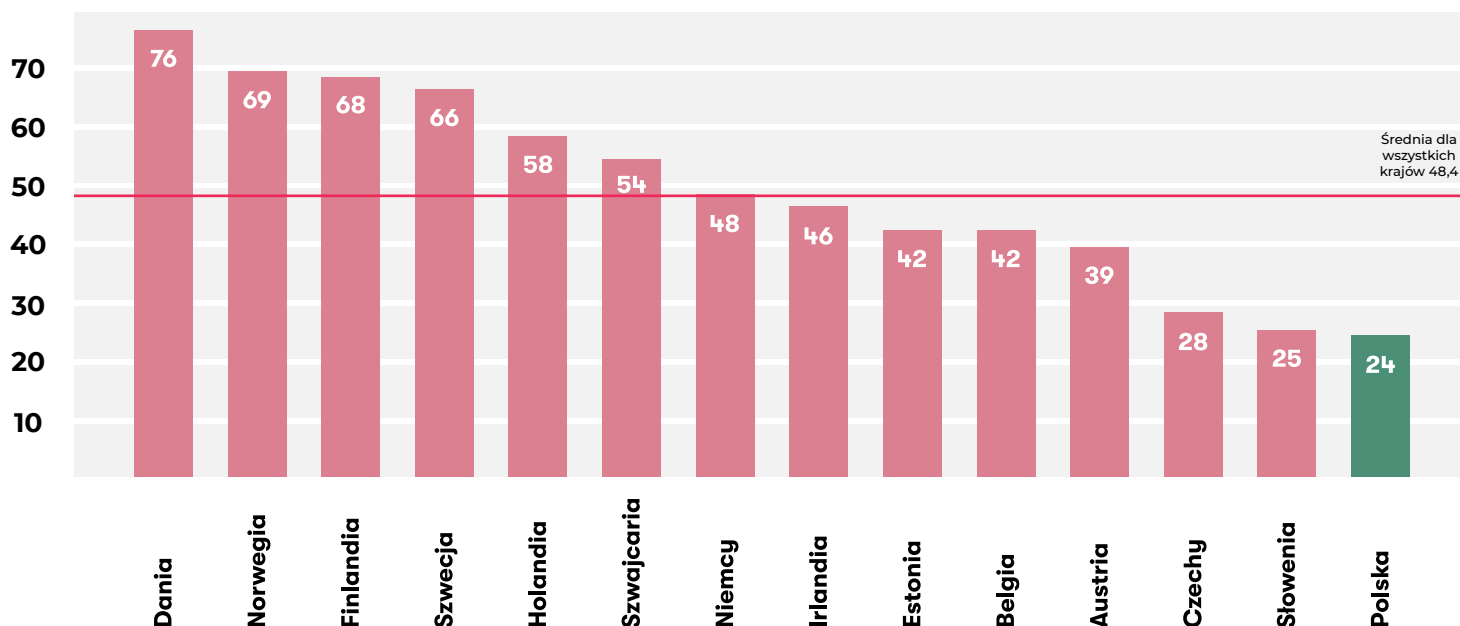
Paradoksy zaufania w Polsce

Wnioski, jakie wynikają z Diagnozy Społecznej, czyli jednego z największych w Polsce przedsięwzięć badawczych, podkreślają, jak ważna dla dalszego rozwoju kraju jest budowa kultury zaufania. Polacy od lat cechują się relatywnie niskim poziomem zaufania względem innych ludzi w zestawieniu z europejskimi społeczeństwami.

Fakt ten ilustrują poniższe wyniki. Widać wyraźnie, że Polska znajduje się poniżej średniej dla badanych krajów (Europa zachodnia oraz środkowa).

Z drugiej strony – co na pierwszy rzut oka może wydawać się paradoksalne – Polaków cechuje relatywnie wysoki poziom zaufania względem nauki i technologii w porównaniu z innymi społeczeństwami europejskimi.

Zaufanie do innych ludzi

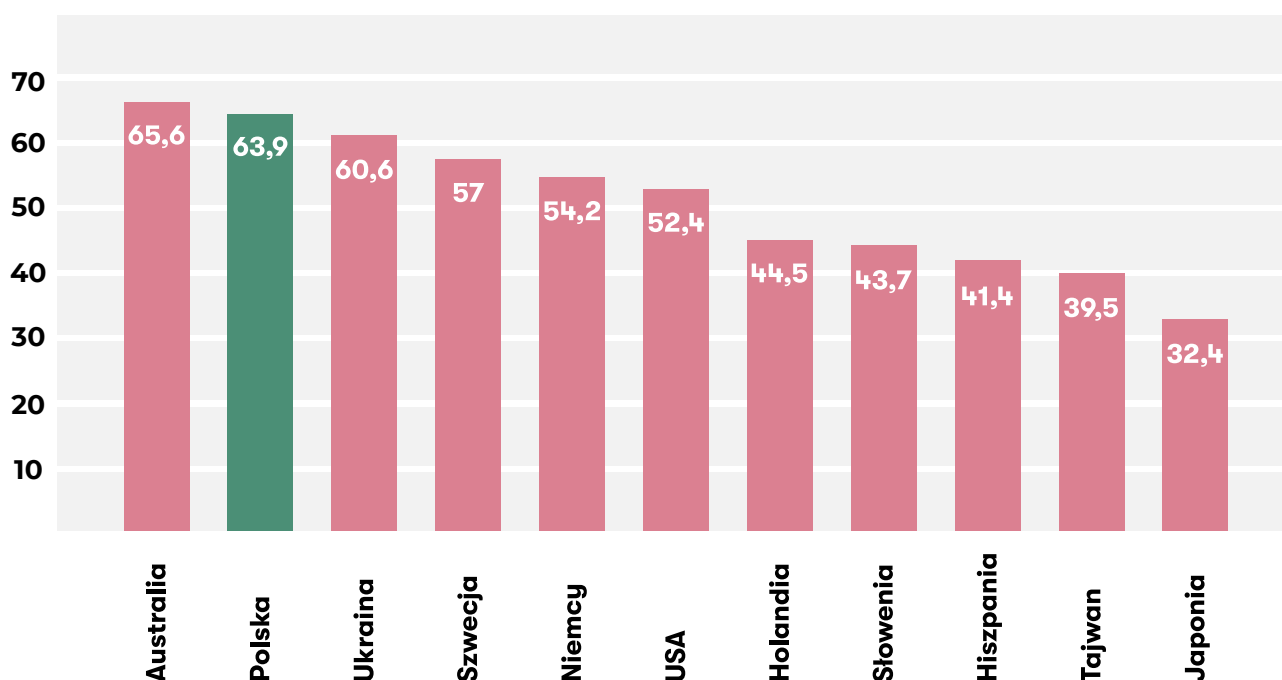
Ten pozorny paradoks między niskim zaufaniem do innych ludzi a wysokim do nauki i technologii próbuje rozwikłać autorka Zaufania do technologii w e-administracji: Otóż wg niej Polki i Polacy ufają technologii, gdyż widzą w niej przewidywalny i możliwy do kontrolowania mechanizm, działający w miarę precyzyjnie, i niemający „złych intencji”. Jednakże, jak przewiduje autorka, możemy się spodziewać, że wraz ze wzrostem komplikacji i złożoności urządzeń, ich pogłębiającą się „niezrozumiałością” i rozwojem wielokrotnie nas zaskakującej sztucznej inteligencji, można zakładać, że proces budowania zaufania do technologii będzie bardziej długotrwały i skomplikowany, a poziom zaufania będzie ulegał zmianom”⁹.

Technologia może być dzisiaj pomostem do odbudowy zaufania w innych obszarach polskiego życia społecznego. Jednocześnie na całym świecie widzimy spadek zaufania do cyfrowych rozwiązań, w dużej mierze przez coraz większą nierówność i oderwanie globalnych korporacji od lokalnych gospodarek i społeczności.

Bardzo interesujący jest również fakt, że w Polsce stosunkowo wysokim poziomem zaufania obdarza się organizacje pozarządowe. Według badań Trust Barometer z 2018 roku¹⁰, ufa im aż 54 procent badanych, co oznacza, że Polska zajmuje miejsce w połowie światowej stawki. Fakt, że organizacje pozarządowe cieszą się wysokim zaufaniem jest zjawiskiem globalnym - aż w 18 państwach przekroczyły pięćdziesięcioprocentowy próg zaufania. Na styku technologii i społeczeństwa obywatelskiego znajdujemy wobec tego potencjał dla budowy kultury zaufania.

Przykładami dobrych praktyk w powyższych obszarach mogą być takie przedsięwzięcia, jak choćby Sektor 3.0. Przedsięwzięcie to wspiera transformację cyfrową i wykorzystywanie nowych technologii w działaniach społecznie użytecznych. Dzięki licznym konferencjom, szkoleniom czy udzielonym poradom, pracy nad świadomością oraz praktycznej aplikacji zdobytej wiedzy, technologia zaczyna pracować na rzecz dobrych społecznie celów i zrównoważonego rozwoju.

Zaufanie do technologii

Z kolei Fundacja ePaństwo, wykorzystując moc internetu i nowych technologii, otwiera różne zasoby danych publicznych i bezpłatnie udostępnia je obywatelom¹¹. Tego rodzaju działanie może wzmocnić transparentność funkcjonowania państwa - świetnym przykładem narzędzia IT ePaństwa jest choćby rejestr.io.

Pozytywnym efektem opisanych powyżej działań może być z kolei wzrost zaufania zarówno do nowych technologii, jak i do siebie nawzajem.

Zaufanie jest jak tlen

Skoro wiemy już, że poziom zaufania międzyludzkiego, a tym samym kultura zaufania w społeczeństwie polskim, jest na stosunkowo niskim poziomie, to zasadnym pytaniem jest, czy i ewentualnie jak zmienić ten stan rzeczy? Trzeba zdiagnozować największe wyzwanie i szansę.

Wyzwaniem jest fakt, że procesy zachodzące w obrębie makrostruktur nie poddają się łatwym manipulacjom. Są wynikiem procesów historycznych, akumulacji doświadczeń, transmisji postaw i zachowań zakodowanych w przekazywanej kulturze. Próba łatwej i szybkiej zmiany jest jak chęć dokonania zwinnego manewru olbrzymim okrętem.

Szansą z kolei jest fakt, że Polacy obdarzają stosunkowo wysokim zaufaniem technologię i dorobek nauki. To za jej pośrednictwem, odpowiednio konstruując narzędzia technologiczne, których logika działania oparta jest o współpracę i transparentność, możemy stymulować i wzmacniać poziom zaufania pomiędzy ludźmi oraz wobec instytucji. Jednym z przykładów takiej działalności jest choćby koncepcja tzw. explainable AI, czyli wyjaśnialnej sztucznej inteligencji.

Polega ona na tym, że "proces myślowy" maszyny, a zatem sekwencja zdarzeń, ciąg przyczynowo-skutkowy, jest możliwy do uchwycenia, zrozumienia i wyjaśnienia - w przeciwieństwie do koncepcji tzw. "czarnej skrzynki",

w ramach której nawet twórcy algorytmu nie są w stanie wyjaśnić, dlaczego AI podjęło taką, a nie inną decyzję. Wyjaśnialna sztuczna inteligencja powoduje, że zaawansowany, inżynieryjno-informatyczny świat nie musi być traktowany jako odległy, zupełnie niezrozumiały czy ezoteryczny. To z kolei może, przynajmniej w pewnym zakresie, zredukować lęk poznawczy i pozytywnie wpłynąć na ludzkie zaufanie względem najnowszych technologicznych eksploracji.

Kulturę zaufania można budować także poprzez redukcję silosowej konstrukcji organizacyjnej, czyli odgradzania się murami organizacji w szeroko rozumianej przestrzeni publicznej. Współpraca międzysektorowa na rzecz innych, środowiska, pomocy potrzebującym to niezagospodarowany potencjał. Można go uwolnić dzięki pracy edukacyjnej - oddziałując na świadomość oraz przy pomocy narzędzi technologicznych ułatwiających komunikację, organizację i realizację celu. Jednym z takich narzędzi jest platforma Volontariusz dedykowana obszarom CSR i HR organizacji oraz umożliwiająca współpracę międzysektorową.

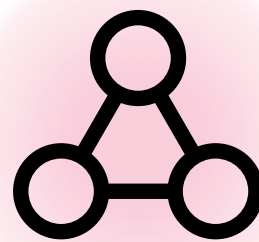
Pewne jest jedynie, że nie można "pójść na skróty" i oczekiwać, aż zaufanie pojawi się samo na skutek upływu czasu. To nasza aktywność z innymi ludźmi i organizacjami, które budujemy przez praktykę, wytwarzają zaufanie. Praxis dnia codziennego, zmagania o transparentność, o demokratyczne zarządzanie organizacjami, o równość i pluralizm debaty publicznej - to wszystko tworzy zaufanie, które znów staje się energią i napędem dla kolejnych inicjatyw.

Nie mamy wątpliwości, że pozytywne oddziaływanie na kulturę zaufania jest procesem długotrwałym. Mając świadomość wyzwań i istotności czynnika czasu, ufamy, że warto tę próbę podjąć.

2

**Wspólna wartość
społeczna (SSV)**

.2

2.2 Wspólna wartość społeczna (SSV)

„Ekonomiści muszą porzucić swoją ambicję myślenia jak fizycy, zwrócić się ku biologii i zastanowić, które rodzaje partnerstwa są bardziej funkcjonalne: te, które naśladują ekosystem wzajemnych korzyści, czy te, które naśladują ekosystem relacji pasywnych lub relacji drapieżnik-ofiara.”

M. Mazzucato,
Wartość wszystkiego.
Wytwarzanie
i zawłaszczanie
w globalnej
gospodarce

Wspólna własność i zarządzanie dobrami to fundament naszej cywilizacji¹². Sięgając aż do ewolucyjnych korzeni współpracy, Brian Hare i Vanessa Woods mówią wprost, że “przetrwa najbardziej przyjazny”, gdyż “homo sapiens ewoluował dzięki selekcji prospołecznej”¹³. Tylko w przestrzeni wspólnoty możemy się rozwijać jako jednostki, mając wytchnienie od ciągłych zmagania z rzeczywistością. Wielowiekowa historia wspólnego gospodarowania przebiega od podziału upolowanej zwierzyny i zebranych zbóż przez wodzów, przez wypasanie bydła na pastwiskach będących dobrem wspólnym, aż po kolektywne tworzenie oprogramowania open source.

Instytucje ekonomiczne, czyli prawo, praktyka gospodarcza i kultura ją kształtująca, formują zależności, które wpływają na proces podejmowania wyborów przez jednostki. W ten sposób pewne mechanizmy i zachowania są utrwalane lub zanikają, zaś z tej dynamiki wyrasta ścieżka rozwoju.

Dobre instytucje wynagradzają i promują rozwój dobrobytu dla wszystkich. Ale zawsze w historii powstawały też takie grupy, które dla zysku i władzy zmieniały proces produkcji. Zamiast wspólnego wytwarzania wartości zgodnej z potrzebami społeczności, instytucje feudalne czy kapitalistyczne tworzą mechanizmy podporządkowania, aby prywatyzować wartość ekonomiczną.

Nie wszystkie instytucje ekonomiczne są zatem dobre dla długoterminowego dobrobytu społeczeństwa. Instytucje dzielimy zatem na dwa główne rodzaje:

- 1 instytucje wyzyskujące ekstraktując wartość i przekazując wąskiej grupie niewspółmiernie do ich własnego wkładu, zwiększając stopień wyzysku,
- 2 natomiast instytucje włączające umożliwiając szerszemu gronu osób udział w zarządzaniu, a przez to zapewniając bardziej równomierne rozłożenie korzyści.¹⁴

Współudział w zarządzaniu staje się zasadniczym warunkiem długoterminowego wzrostu o stabilnych podstawach.

Wyzyskujące instytucje również mogą zapewniać wzrost, ale tylko gdy dana gospodarka jest wciąż daleko od kresu swoich możliwości technologicznych i ma „nisko wiszące owoce” do zrywania, na przykład może importować produkty z zagranicy dzięki zyskom z wydobycia surowców. Polska miała swoje nisko wiszące owoce, gdy mogła czerpać z doświadczeń krajów bogatszych po transformacji ustrojowej. Z perspektywy 2021 r. można jednak śmiało powiedzieć, że ten okres dobiegł końca.

Aby zmienić fundamentalnie funkcjonowanie instytucji ekonomicznych, musimy na nowo zdefiniować cele i sposoby działania. I co więcej, przemyśleć filozofię, czy też „stan umysłu” dla późniejszych konkretnych decyzji biznesowych, politycznych i społecznych.

Mnożenie przez dzielenie

Już od jakiegoś czasu firmy szukają nowego schematu działania, dopasowanego do współczesności, gdzie wartością jest połączenie zarabiania pieniędzy z działalnością prospołeczną lub proekologiczną. Pierwszy krokiem było mówienie o CSR (Corporate Social Responsibility), czyli o społecznej odpowiedzialności biznesu. Koncepcja ta zakłada, że przedsiębiorstwa na etapie budowania strategii uwzględniają interesy społeczne i ochronę środowiska, a także relacje z różnymi grupami interesariuszy. Jednak często inicjatywy w ramach CSR są oderwane od podstawowej działalności organizacji, co sprawia, że nie tylko nie przynoszą głębokich korzyści społecznych, ale zniechęcają same firmy przez brak mierzalnych korzyści biznesowych. W odpowiedzi na te mankamenty CSRu w 2011 roku powstała idea CSV (Creating Shared Value), czyli koncepcja tworzenia współdzielonej wartości, która opiera się na założeniu, że sukces korporacji i dobro społeczne nie są grą o sumie zerowej¹⁵.

CSV zakłada tworzenie nowych możliwości biznesowych, nowych rynków, co poprawia rentowność i wzmacnia pozycję konkurencyjną przedsiębiorstwa. To bardziej holistyczne podejście opiera się na założeniu, że sam rdzeń biznesu powinien być zgodny z zestawem prospołecznych wartości i działać zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, zamiast pudrować business as usual filantropią.

Propozycja CoopTech Hub to oparcie dalszego modelu rozwoju instytucji, firm, spółdzielni i całych gospodarek o filozofię, zgodnie z którą mnożenie dobrobytu odbywa się poprzez dzielenie wspólnych zasobów. To z pozoru kontrintuicyjne stwierdzenie uwzględnia procesy wymykające się prostej kalkulacji rynkowej, sięgając do długoterminowych efektów i (bio)różnorodności naszych ekosystemów, w tym gospodarczych.

Tworząc wspólnie rozwiązania, możemy znajdować lepsze, bardziej trwałe i odporne na zmiany rozwiązania i modele biznesowe. Myśląc o swoim rozwoju, patrzymy też na to, jak zmienia się nasze otoczenie i wybieramy te rozwiązania, które budują nie tylko nas, ale cały ekosystem, którym może być nasze sąsiedztwo albo branża, w której działamy.

Bowiem dopiero ekosystemowe podejście pozwala w pełni ocenić skutki naszych działań. Nie powinno dziwić, że coraz większym zainteresowaniem cieszą się nauki przyrodnicze i spostrzeżenia płynące z obserwacji środowiska. Dzieje się tak dlatego, że ta perspektywa wskazuje na skomplikowane sieci zależności między uczestnikami ekosystemów (naturalnych czy społecznych). Tłumaczą one lepiej fenomena makroskali i wyzwania stojące przed ludzkością niż hipotezy o racjonalności *homo economicus* i redukcjonistyczne wizje linearnego wzrostu PKB w nieskończoność.

Tylko wówczas wartości poza symbolicznym znaczeniem, jako drogowskaz dla decyzji, zamieniają się w realną miarę korzyści, jaką jest wartość społeczna. Dlatego koncepcję tę określamy mianem Wspólnej Wartości Społecznej - SSV (Shared Social Value).

Wspólna Wartość Społeczna przesuwą również ciężar z redystrybucji dokonywanej na koniec procesu produkcji (ex post), jako filantropia, na predystrybucję, czyli zaplanowanie produkcji i umowy między stronami (ex ante) tak, aby korzyści trafiały równomiernie do uczestników ekosystemu.

Dobrym przykładem praktyki, która inspirowa podejście SSV jest ekonomia komunii popularyzowana przez Ruch Focolari. Ten chrześcijański ruch swoich członków i tworzone przez nich przedsiębiorstwa społeczne zachęca do zamiany kultury posiadania na kulturę dawania¹⁶. Interesariusze są równi sobie, gdyż są dla siebie bliźniami, i analogicznie, wytwarzane dobra są dobrami jedynie, gdy są użyte przez osobę potrzebującą. Koncepcja nazywana tutaj predystrybucją jest w ekonomii komunii realizowana przez podział zysku na trzy części: reinwestowaną w firmę, oddawaną ubogim oraz przeznaczoną na projekty społeczne, kulturalne i edukacyjne.

SSV jako nowy model ekonomiczny

Zmiana modelu gospodarowania zasobami wymaga rewizji podejścia do własności. Dotyczy to zarówno tradycyjnych sposobów produkcji, jak i tworzenia nowych technologii. Jak zauważają badacze Instytutu Berggruen, „wyzwaniem jest dziś wyobrazić sobie model, który nie tylko odwraca szkodliwe efekty przestarzanych polityk i instytucji, ale też odmienia własność nowych aktywów technologicznych i kapitałowych”¹⁷. W nawiązaniu do nauk przyrodniczych i obserwacji środowiska naturalnego określają oni swoją propozycję mutualistyczną ekonomią polityczną. Stanowi to również czytelne nawiązanie do koncepcji francuskiego myśliciela Pierre’a-Josepha Proudhona, postrzeganej współcześnie jako eklektyczne połączenie anarchizmu, socjalizmu i libertarianizmu.

Źródło: Annie Spratt, Unsplash

Źródło: Joshua Rawson Harris, Unsplash

- 1 Równość** – każda osoba ma równą możliwość partycypacji i głos w zarządzaniu gospodarczym.
- 2 Wspólna własność** – organizacje i aktywa są wspólnie posiadane, zarządzane i odtwarzane przez wspól-pracę.
- 3 Sprawiedliwość społeczna** – działalność zapewnia wolność od przymusu i zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.
- 4 Suwerenność** – kluczowe dobra powstają w jak największym stopniu lokalnie i autonomicznie.
- 5 Ekologia** – działalność ma pozytywny wpływ na ekosystem i w pełni regeneruje zużywane środowisko naturalne.
- 6 Zaufanie i godność** – godność osoby jest źródłem zaufania i budowania relacji wzajemności.
- 7 Dobrobyt** – wzrost nie jest celem samym w sobie, ale służy podnoszeniu jakości życia.

Ponieważ żyjemy w czasie przełomowym dla ludzkości, sięganie po ambitne propozycje zmiany jest jak najbardziej wskazane. Wyzwanie trwającej rewolucji technologicznej jest w przeważającej mierze nie techniczne, ale właśnie społeczne i polityczne. Spółdzielczość i wspólna własność są istotne dla zagwarantowania, że kierunek rozwoju technologii oraz zyski z nich płynące będą oparte o instytucje włączające, a nie wyzyskujące.

Dlatego proponujemy model SSV wykorzystujący dorobek ekonomii społecznej, spółdzielczości, ekonomii komunii oraz socjalizmu municypalnego¹⁸.

Nowy model tworzenia wartości, jaki proponujemy mówiąc o wspólnej wartości społecznej, będzie wymagał wypracowania nowych metod pomiaru rozwoju, które staną się alternatywą dla PKB. Nie można dłużej pomijać kwestii, które tworzą wartość, jak na przykład: zaufanie, współpraca, odporność na kryzysy, zdrowie psychiczne czy poczucie bezpieczeństwa. Fetysz prostych wskaźników ilościowych musi zastąpić rozwój nowych wskaźników jakościowych, które utożsamiają rozwój gospodarczy z osiąganiem coraz wyższych poziomów fundamentów wskazanych w SSV.

Ten sposób prowadzenia działalności gospodarczej jest zrozumiały i podstawowy dla podmiotów ekonomii społecznej. Spółdzielnie dziś nie muszą już udowadniać, że możliwe jest prowadzenie demokracji ekonomicznej skutecznie i na dużą skalę, stoją raczej przed wyzwaniem transformacji do współczesnych czasów.

Źródło: Adam Winger, Unsplash

Źródło: Alevison, Unsplash

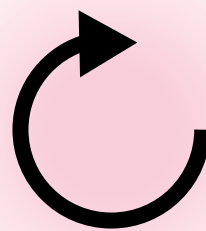

2

**Restart
spółdzielczości**

.3

2.3 Restart spółdzielczości

„Spółdzielnia jest
biznesem, ale jeśli
jest tylko biznesem,
jest złym interesem”

Charles Gide

Spółdzielczość, czyli współpraca dla wspólnej sprawy, jest stara, jak ludzkość. Jako koncepcja grupowej samoorganizacji w celu poprawy warunków życia i odpowiedzi na systemowy ucisk, szczególnie rozgłos i sukces zyskała w 1884 roku. Stało się to za sprawą działalności angielskich tkaczy z Rochdale, kiedy grupa 28 robotników, znajdująca się w ekonomicznym potrzasku, między wypłacającymi głodowe pensje właścicielami fabryk a zawyżającymi ceny handlarzami, postanowiła stworzyć alternatywę, zakładając własny sklep. Udało się to m.in. dzięki wspólnemu wysiłkowi lokalnej społeczności, która mimo doskwierającej biedy, zrzuciła się na pierwsze wydatki - materiały i narzędzia pracy.

Ekonomiczne uczestnictwo członków i wspólna własność, to obok demokratycznego zarządzania, fundamenty spółdzielczości. Struktura własności determinuje bowiem sposób zarządzania organizacją, nadając spółdzielniom emancypacyjny i rewolucyjny charakter. Przyjmuje się, że pionierzy z Rochdale dali początek ruchowi spółdzielczemu. Dzisiaj najpopularniejszą spółdzielnią na świecie jest baskijski Mondragon - założona w 1956 roku federacja spółdzielni pracy. Pod koniec 2019 roku zatrudniała ponad 81 tysięcy osób, w 4 sektorach: finanse, przemysł, handel, wiedza, i była siódmą największą firmą w Hiszpanii pod względem obrotów¹⁹.

Spółdzielnia to przedsiębiorstwo, w którym własność, kontrola i zyski należą do tej samej grupy ludzi - do członków spółdzielni. W typowej spółce waga głosu każdego inwestora jest bezpośrednio związana z posiadanymi udziałami. Więcej udziałów oznacza więcej władzy. W strukturze własności spółdzielni kontrola przysługuje każdemu członkowi bez względu na liczbę udziałów. Obowiązuje zasada: jeden członek - jeden głos.

Polska historia i tradycja spółdzielcza

W Polsce rozwój spółdzielczości przypada na okres zaborów. Do pierwszych należały spółdzielnie chłopskie, dzięki którym ich członkowie uzyskiwali wyższe ceny sprzedaży, wspólnie nabywali maszyny, hurtowo kupowali nasiona, nawozy itp., a także ubezpieczali swoich członków i prowadzili działalność edukacyjną. W tym samym czasie rozwijały się też banki ludowe²⁰ i kasy oszczędnościowo-kredytowe, które dały początek polskim bankom spółdzielczym²¹. Za cel stawiały sobie przezwyciężenie biedy i niedorozwoju na wsi, jak również uniezależnienie się kupców, rzemieślników i drobnych producentów z miast od lichwiarskich pożyczek. Spektakularnym przykładem była wieś Lisków²², która w latach 1900-1940 z inicjatywy sprawnego proboszcza stworzyła spółdzielnie: mleczarską, kredytową, rolniczo-hodowlaną, szkołę powszechną, trzy szkoły zawodowe, sierociniec dla trzystu dzieci, Dom Ludowy i ośrodek zdrowia.

Rozkwit spółdzielczości przypadł na okres międzywojenny. W roku 1929 istniały 5782 spółdzielnie spożywców, 5661 kooperatyw oszczędnościowo-kredytowych, około 800 spółdzielni mieszkaniowych i ponad 1000 spółdzielni rolniczo-handlowych²³. Modelową inicjatywą była założona w roku 1921 Warszawska Spółdzielnia Mieszkaniowa, która wybudowała osiedla na Żoliborzu i Rakowcu. W drugiej połowie lat trzydziestych dawała ona miejsce zamieszkania ponad pięciuset tysiącom osób, prowadziła samorząd mieszkańców i liczne formy usług dla mieszkańców.

Jedna trzecia światowej produkcji syropu klonowego jest spółdzielcza!

W słynącej z kooperacji prowincji Quebec istnieje ponad 3300 kooperatyw, zrzeszających 8,8 miliona członków (70% populacji) i zatrudniających 90 000 osób. Jest to wynikiem trwającej od stu lat świadomej polityki prowincji oferującej spółdzielniom wsparcie finansowe i instytucjonalne. Od 1985 roku spółdzielcy wybranych sektorów otrzymują ulgi podatkowe lub fundusze na inwestycje w kooperatywy. Członkowie spółdzielni mogą również odroczyć podatek od dywidend, jeśli zostaną one ponownie zainwestowane w spółdzielnię. Dzięki temu w latach 2009-2010 do spółdzielni trafiło ponad 31,5 miliona dolarów nowego kapitału udziałowego. Takie rozwiązania (a jest ich więcej) przyczyniły się spektakularnego rozwoju kooperatywnej gospodarki. Co istotne, z badań przeprowadzonych przez tamtejsze Ministerstwo Rozwoju Gospodarczego i Innowacji wynika, że biznesy spółdzielcze są dwa razy trwalsze niż te konwencjonalne.

Dzisiaj za sprawą m.in. kooperatyw spożywczych (od ok. 2010 r.) i inicjatyw sąsiedzkich, spółdzielczość zyskuje uwagę młodego pokolenia. Przymiotnik "spółdzielczy" powoli staje się modny, jest to jednak fenomen wielkomiejski. Starszemu pokoleniu nadal kojarzy się z wszechwładzą prezesów spółdzielni mieszkaniowych i przymusowym czynem społecznym. Nie bez przyczyny. W PRL-u spółdzielnie zostały odarte ze swoich ideałów (narzucane członkostwo, brak demokratycznej kontroli, transparentności) i zniechęciły do siebie rzesze Polek i Polaków. Transformacja '89 roku, która przyniosła w Polsce neoliberalizm, rzuciła tak odarte z wartości spółdzielnie na wolny rynek. Święta stała się własność prywatna, towarzysząc jej indywidualizm i nieufność.

Dzisiaj większość spółdzielni działa tak, jakby swoich członków uważała za problem. Nie eksponując swojego kolektywnego charakteru, nie promując członkostwa i wartości założycielskich, pozostaje w tyle za dynamiką zmian na świecie.

Rodzaje spółdzielczości w Polsce

- spółdzielenie wielostronne
- spółdzielenie pracy
- rolnicze spółdzielenie produkcyjne
- spółdzielenie inwalidów
- spółdzielnie kółek rolniczych
- spółdzielnie mieszkaniowe
- spółdzielenie ogrodniczo-pszczelarskie
- spółdzielenie socjalne
- spółdzielenie energetyczne
- banki spółdzielenie
- spółdzielcze kasy oszczędnościowe
- kooperatywy spożywcze

Czas na cyfrowy restart spółdzielczości

Historie sukcesów spółdzielczej współpracy i grupowej mobilizacji dla wspólnego dobra uwznioślają i pozwalają wierzyć, że bardziej sprawiedliwy świat jest możliwy. To jednak nie magia czy przypadek decydują o powodzeniu współpracy opartej na zaufaniu, a kolektywnie wypracowywane rozwiązania (kolektywna mądrość). Aby kooperacja mogła rozwijać się w Polsce, w której szkoła pozostaje ostoją hierarchii

i rywalizacji, musi dokonać się kulturowa rewolucja - jednak nie w duchu dalszej alienacji indywidualnej jednostki i negacji wspólnoty, a bycia i wspól-pracy razem. Spółdzielczość posiada idee i struktury, dzięki którym taka pozytywna transformacja jest możliwa. Potrzebuje jednak śmiałych i świadomych liderów, którzy patrząc w przyszłość, zdecydują się pomnażać najbardziej deficytowy, a jednocześnie podatny na pomnażanie kapitał - zaufanie. Forma prawna jest istotna, ale bez odpowiedniej kultury organizacyjnej, nie jest wystarczająca.

W zglobalizowanej i zmonopolizowanej przez międzynarodowe korporacje gospodarce zwykli ludzie stracili wpływ na swoje otoczenie. Tendencje te wzmacnia cyfryzacja gospodarki, w toku której produkty i rozwiązania gigantów cyfrowych są przedstawiane jako z gruntu najlepsze, i wobec których nie ma alternatywy. Cierpi na tym lokalny biznes, w tym spółdzielnie, samorządy, mieszkańcy i pracownicy. Kaskadowo w ciągu ostatnich 3 dekad spadała liczba sklepów osiedlowych, radykalnie zmniejszyła się liczba banków spółdzielczych²⁴, w których najważniejszym zasobem była lokalna społeczność.

Źródło: Joel Muniz, Unsplash

Źródło: Jake Gard, Unsplash

Łatwiej walczyć
w imię zasad, niż
przestrzegać
ich na co dzień

Alfred Adler

Ale wraz z nowymi wyzwaniami pojawiają się próby nowych rozwiązań. Jednym ciekawszych przykładów jest założona w Belgii (1988), a następnie rozszerzona na siedem innych krajów, spółdzielnia freelancerów SMART. Pierwotnie stworzona, aby wspierać pracowników branży kreatywnej, w kolejnych krajowych wydaniach rozszerza bazę członkowską o kolejne zawody. Głównym celem SMARTa jest zapewnienie freelancerom zabezpieczeń socjalnych właściwych umowom o pracę, ale także wsparcie w postaci usług księgowych, prawnych, szkoleniowych itp. Taki model pozwala na dzielenie zarówno korzyści, jak i kosztów.

Kolejnym przykładem jest kooperatywa kurierów CoopCycle dla branży gastro. Obecna w kilku krajach UE federacja lokalnych spółdzielni upodmiatawia kurierów poprzez włączenie ich w procesy decyzyjne i tworzenie lepszych warunków pracy niż ma to miejsce w UberEats, Glovo czy Pyszne.

Kooperatywy platformowe to spółdzielnie wykorzystujące narzędzia cyfrowe w formie strony internetowej czy aplikacji do prowadzenia działalności gospodarczej. Są jedną z najlepszych odpowiedzi na problemy stwarzane przez cyfrowy kapitalizm. Według Trebora Scholza, jednego z najbardziej znanych propagatorów tej koncepcji, mogą stanowić wyzwanie dla dominacji gigantów technologicznych, takich jak Amazon i Uber.

Źródło: Austin Distel, Unsplash

“Głównym założeniem platformowego kooperatywu jest (...) skopiowanie “technologicznego serca” nowych platform cyfrowych - mediów społecznościowych, rozwiązań gospodarki współdzielenia, portali dla freelancerów, rynków e-commerce, oprogramowania sprzedaży w trybie SaaS (Software-as-a-Service) i wielu innych - przy jednoczesnym przeprojektowaniu algorytmów i struktury własnościowej tak, by stała się transparentna, demokratyczna i z zasady redystrybuująca nowo tworzoną wartość”²⁵.

Źródło: Jack Alexander, Unsplash

Zestawienie cech modeli platform cyfrowych - korporacyjnych oraz spółdzielczych

Model	Fabryka sieci	Platformowy kooperatyzm
Logika	Konkurencja	Solidarność
Własność	Własność skoncentrowana w rękach sektora finansowego	Wspólna własność i zarządzanie
Wynagrodzenie	Minimalizacja płac i wysk pracy informacyjnej użytkowników	Godna zapłata dla pracowników i użytkowników
Transparentność	Arbitalność „czarnych skrzynek”	Stabilność i transparentność mechanizmów
Zarządzanie danymi	Prywatny silos, reżim grodzenia PWI, totalna kontrola nad zawartością platformy	Przenoszalność danych, reputacji i zabezpieczeń społecznych
Kultura pracy	Atomizacja i alienacja pracowników	Przynależność społeczna i uznanie
Rozwój zawodowy	Podnoszenie efektywności pracy	Podnoszenie kwalifikacji osoby
Odpowiedzialność	Dyskryminacyjne sprzężenie zwrotne	Aktywna eliminacja stronniczości
Komunikacja	Komunikacja wyłącznie z góry na dół	Mechanizmy udzielania informacji zdrowotnej
Nadzór	Cyfrowy tayloryzm	Zakaz inwigilacji w miejscu pracy
Balans online-offline	Uzależnienie przez mechanizmy behawioralne	Prawo do wylogowania się — „cyfrowy urlop” na żądanie
Środowisko	Eksternalizacja kosztów na środowisko naturalne	Gospodarka obiegu zamkniętego, redukcja śladu węglowego

Źródło: Zygmuntowski, J. J. (2020). Kapitalizm sieci, Wydawnictwo Rozruch.

W erze agresywnej monopolizacji technologicznej spółdzielnie platformowe dążą do demokratyzacji i odzyskania kontroli przez pracowników. Jest to możliwe, gdyż wartość platformy tworzą jej użytkownicy - twórcy (osoby indywidualne, firmy), zatem nic nie stoi na przeszkodzie, aby zamiast do niewielkiej grupy właścicieli i inwestorów, to do nich płynęły zyski. Tak jak ich starsze siostry (ze świata offline'u), kooperatywy platformowe mogą stać się narzędziem do walki z wyzyskiem, niską płacą i słabymi warunkami pracy. I tak, jak w przypadku tradycyjnych spółdzielni - aby mogły się one rozwijać, potrzebują odpowiednich ludzi i infrastruktury (strukturalnego wsparcia). Bowiern najbardziej obiecujące inicjatywy wcześniej czy później zmierzają się z wyzwaniem skalowania, które wymaga adekwatnych inwestycji.

Czy znajdują się środki finansowe na rozwój tego typu kooperatyw? Z obliczeń Fundacji InStrat wynika, że potencjał inwestycyjny kooperatyw platformowych w Polsce wynosi ok 47,7 miliona złotych".

Środki dla platformowych kooperatyw mogą trafiać w formie udziałów wykupywanych przez spółdzielców i spółdzielczynie, jako lokata oszczędności dla klasy średniej i pracowników. Dziś to właśnie ona potrzebuje nie ryzykownych projektów, ale bezpiecznej, długoterminowej inwestycji.

Czas zatem wspierać uspołdzielczanie kolejnych sektorów gospodarki.

Spółdzielczość to piękna idea, która zakłada zdolność ludzi do współpracy na rzecz realizacji wspólnego celu. W praktyce wymaga umiejętności takich jak: rzeczowa argumentacja, zdolność przyjmowania innych perspektyw, myślenie długofalowe, asertywność i konciliacyjność. Mówimy tu zatem o czymś na miarę rewolucji kulturowej. Pocieszające jest jednak to, że kilka pozytywnych przykładów wystarczy, aby natchnąć ludzi i pokazać, że niemożliwe jest możliwe. Potrzebujemy obecnie liderów i liderów zmiany, którzy będą w stanie połączyć spółdzielczość z możliwościami nowych technologii.

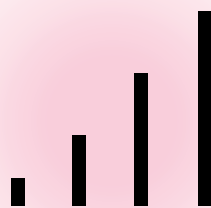

Źródło: Natush Abootalebi, Unsplash

2

**Zrównoważony
rozwój lokalny**

4

2.4 Zrównoważony rozwój lokalny

Pandemia koronawirusa pokazała, że w nierównej walce w czasach kryzysowych, jeśli ktoś jest na wygranej pozycji, to tylko najsilniejszy. Globalne sieci sklepów e-commerce, korporacyjne platformy do przewozu osób czy jedzenia skorzystały na pandemii kosztem lokalnych biznesów. Dla przykładu - Amazon w 2020 roku, od stycznia do października zatrudnił 427 tysięcy osób²⁶, co udowadnia skalę rozwoju i możliwości finansowych. Dodatkowo same wartości akcji Amazona zaledwie w ciągu roku wzrosły aż o ponad 60%²⁷.

Z drugiej strony, w Polsce w 2020 roku 79% miast przyznało, że ich sytuacja finansowa uległa pogorszeniu²⁸. Podczas pandemii to właśnie brak funduszy okazuje się największym problemem miast. Przyczyny takiej sytuacji są różne, ale jako główne można wyróżnić o 25% niższą sprzedaż biletów komunikacji miejskiej, o 9% niższe dochody z najmu i dzierżawy majątku komunalnego oraz o 8% mniejsze wpływy z PIT. Skutkiem tak złego stanu finansów jest planowany wzrost zadłużenia aż 36% miast²⁹. Jednocześnie 45% miast ma zamiar zwiększyć zakres cyfryzacji oferty usług społecznych.

Samorządy widzą technologię jako istotne narzędzie pomagające przy wychodzeniu z trudnej sytuacji, w której się znalazły. Tym bardziej więc konieczne jest, byśmy szukali rozwiązań, które pozwolą na zrównoważony rozwój - zarówno w wymiarze ekologicznym, jak i społecznym; zarówno opartych na relacjach osobistych, jak i tych zapośredniczonych przez technologie.

Koncepcja sustainability, która do niedawna była na marginesie praktyki gospodarczej, w 2021 r. znalazła się w samym centrum zainteresowania samorządów, biznesu i działaczy społecznych. W najbardziej znanej definicji zrównoważony rozwój oznacza takie zaspokajanie dzisiejszych potrzeb, które nie odbiera przyszłym pokoleniom możliwości zaspokojenia ich potrzeb. Często utożsamiamy takie podejście z troską o stan środowiska naturalnego czy przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom klimatu, ale w rzeczywistości oznacza ono dużo więcej. Przede wszystkim obejmuje również inkluzywność społeczną, czyli skupienie na tworzeniu i redystrybuowaniu wartości dla wszystkich.

W realiach globalnej wioski, w której wszyscy jesteśmy od siebie zależni, można to osiągnąć tylko dzięki rozwojowi lokalnych gospodarek, tak, aby były odporne na kryzysy i oferowały stabilny, długoterminowy dobrobyt.

W praktyce oznacza to wzmocnienie podmiotów, które działają lokalnie (i płacą lokalnie podatki), oferują sprawiedliwe warunki pracy oraz w jak najmniejszy sposób oddziałują na środowisko. W zglobalizowanym świecie może to brzmieć jak utopia, ale już teraz istnieją przykłady miast i społeczności, które działają w ten sposób. To, czy te rozwiązania będziemy skalować, w dużej mierze zależy nie tylko od decyzji lokalnych władz samorządowych, ale również od nas. Skutecznym nośnikiem tych zrównoważonych innowacji są w wielu miejscach spółdzielnie. Przyjrzyjmy się im.

Cleveland i Preston - spółdzielcze finansowanie rozwoju lokalnego

To, że spółdzielczość może stać się receptą na kryzys, pokazało Cleveland. To amerykańskie miasto w stanie Ohio borykało się z kryzysem finansowym wynikającym z upadku przemysłu i migracji młodych do dynamiczniej rozwijających się miast. Kryzysowa sytuacja stała się impulsem do próby wyjścia z kryzysu w modelu, który postawi w centrum rozwój lokalnej gospodarki oraz stabilne zatrudnienie.

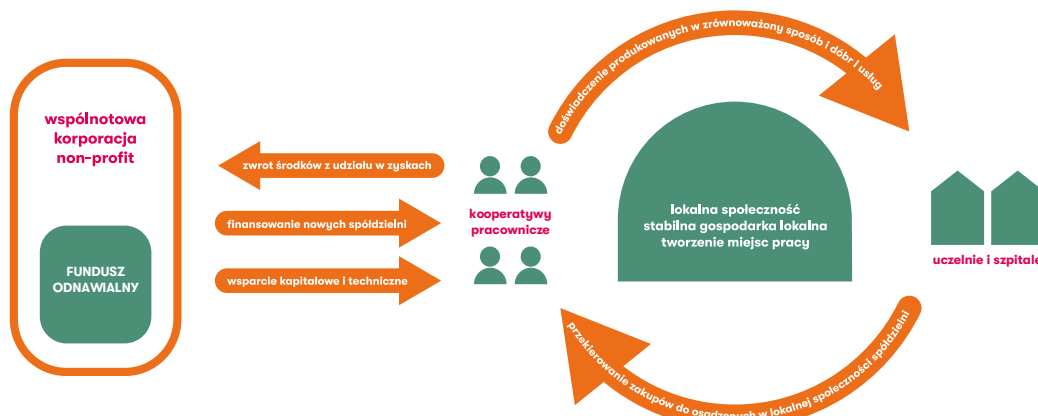
Zródło: Daniel Fuentes, Unsplash

Rdzeniem programu stała się samorządowa spółdzielnia Evergreen Cooperative Initiative współpracująca ściśle z lokalnymi partnerami, tzw. organizacjami kotwiczącymi: miastem Cleveland, uczelniami (Democracy Collaborative z Uniwersytetu w Maryland, Ohio Employee Ownership Center z Kent State University oraz Case Western Reserve University) i placówkami medycznymi (uchodzącą za jedną z najlepszych w USA Cleveland Clinic oraz University Hospitals of Cleveland).

Postawienie na spółdzielczość nadaje kształt lokalnemu rynkowi pracy oraz jest gwarantem tego, że pieniądź zostaje lokalnie. W tym modelu pracownicy i pracowniczki są udziałowcami i mają głos w podejmowaniu strategicznych decyzji. Demokratyczna kontrola nad przedsiębiorstwami sprawia, że pracę mają mieszkańcy i mieszkańcy

- w tym modelu trudno wyobrazić sobie, żeby gremium zdecydowało się na zatrudnienie tańszej siły roboczej, a jednocześnie pozbawienie się pracy. Również pieniądze są wydawane lokalne. Z kolei instytucje, takie jak urząd, szpital czy uniwersytet, podejmując decyzję o tym, gdzie wydać pieniądze, wybierają lokalne spółdzielnie, wspierając tym samym budowę stabilnego lokalnego rynku pracy. Długoterminowe kontrakty są również zabezpieczeniem dla kredytów, które pozwalają na rozwój tych przedsiębiorstw. Uzupełnieniem tego modelu jest Evergreen Cooperative Development Fund, czyli fundusz wspierający rozwój lokalnych spółdzielni, dysponujący obecnie kwotą około 5 mln dolarów. Ten pozwala nie tylko rosnąć obecnym kooperatywom, ale również wspomaga powstawanie kolejnych.

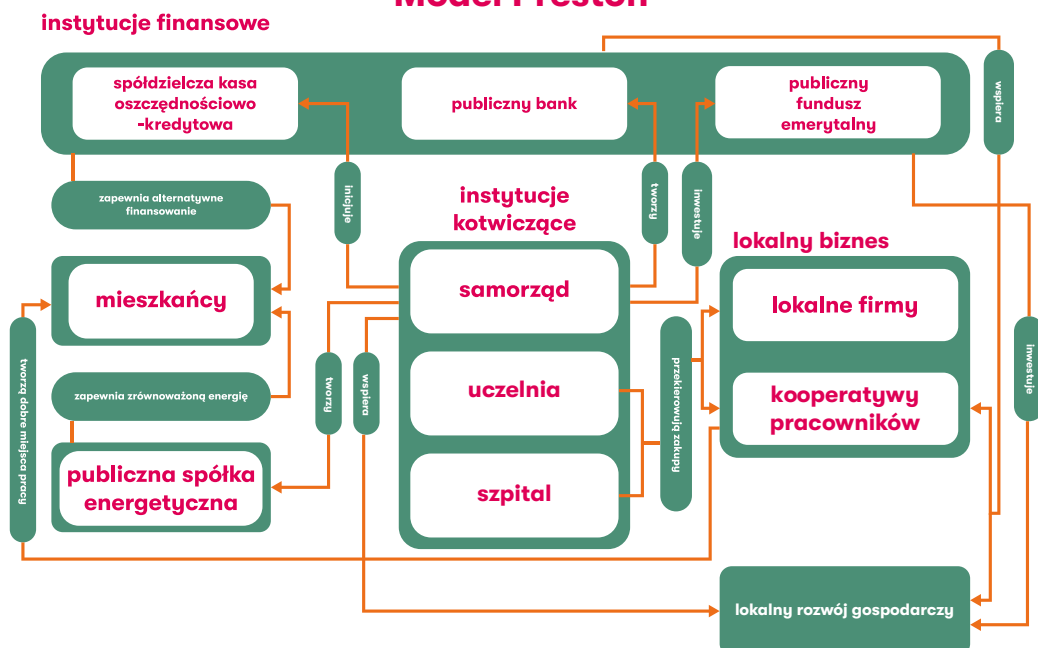
Model Cleveland

Rozwiązania wypracowane w Cleveland stały się marką dla zrównoważonej transformacji zdegradowanych przestrzeni. Tzw. "model Cleveland" wdrożyło również brytyjskie miasto Preston w hrabstwie Lancashire. Tam również radni miejscy zdecydowali się zmienić politykę zakupową tak, aby razem z organizacjami kotwiczącymi kierować przetargi do lokalnych dostawców produktów i usług.

Ta strategia zakłada również dzielenie dużych zamówień na mniejsze części, żeby ułatwić start lokalnym spółdzielniom. Logika zamówień publicznych i decyzje o poszczególnych rozstrzygnięciach biznesowych opierają się na założeniu, że priorytetem jest wzmacnianie lokalnej gospodarki i budowanie stabilnego rynku pracy. Przykłady Cleveland i Preston pokazują również, że dobrym narzędziem do budowania dobrobytu jest inwestowanie przez miasto nie w spółki, lecz spółdzielnie.

Model Preston

Bristol Pay - lokalna waluta przechodzi cyfrową transformację

Inny sposobem na budowanie zrównoważonych ekosystemów społeczno-gospodarczych jest tworzenie walut lokalnych. Najbardziej znanym przykładem jest tutaj Bristol Pound, czyli lokalna waluta stworzona w 2012 roku specjalnie dla brytyjskiego miasta Bristol. Jej głównym celem jest wzmocnienie lokalnej gospodarki oraz społeczności poprzez tworzenie lokalnego obiegu pieniądza. W praktyce oznacza to, że brystolskimi funtami można płacić jedynie za usługi, które budują lokalną gospodarkę. Waluta pierwotnie działała w obiegu analogowym (banknoty) oraz w formie płatności SMS.

Funt brystolski to najpopularniejsza waluta lokalna w Wielkiej Brytanii. W szczytowym okresie, za jej pomocą, co tydzień dokonywano setek transakcji na kwotę ponad 1 miliona funtów rocznie. Mieszkańcy mogli używać Bristol Pound na przejazdy autobusem lub pociągiem, kupować artykuły spożywcze i płacić za inne produkty, a nawet rozliczać podatek lokalny. Od lat tradycją jest, że burmistrz Bristolu otrzymuje część swojej wypłaty w lokalnej walucie. Na podobne rozwiązanie mogą zdecydować się również urzędnicy i urzędniczki oraz radni. Urząd miasta konsekwentnie wspiera rozwój waluty również przez takie rozwiązania, jak wypłaty wynagrodzenia za przebudowę ratusza wybranej firmie architektonicznej.

Po ośmiu latach analogowy Bristol Pound przemienia się w cyfrową walutę Bristol Pay. Poza walorem płatniczym nowe rozwiązanie pozwoli również zbierać punkty za wspieranie lokalnej społeczności oraz realizowanie miejskich celów strategicznych, takich jak zerowa emisja dwutlenku węgla do 2030 roku. Bristol Pay,

podobnie jak modele Cleveland i Preston, pozwala na lokalny obieg pieniądza i budowę stabilnego rynku pracy.

Digital Main Street - cyfrowe ulice wsparciem lokalnego handlu

Sposobem na wspieranie lokalnej przedsiębiorczości jest tworzenie cyfrowych odpowiedników ulic handlowych. Sztandarowym przykładem takiego projektu jest Digital Main Street (Cyfrowa Ulica Handlowa) w Toronto. Program ten powstał w 2016 roku z inicjatywy władz Toronto oraz stowarzyszenia firm Toronto Association of Business Improvement Areas (TABIA) w 2016 r. TABIA to organizacja parasolowa, która zrzesza ponad czterdzieści tysięcy biznesów i właścicieli nieruchomości, a jej obszar działalności obejmuje osiemdziesiąt trzy lokalne centra biznesowe (Business Improvement Area). Od momentu uruchomienia program Digital Main Street zaangażował ponad osiem tysięcy firm z Toronto i zapewnił ponad dwanaście tysięcy godzin wsparcia, szkoleń i edukacji dla ponad 2500 firm. Przed rozpoczęciem pracy w programie Digital Main Street 30% firm nie było obecnych w Internecie. Obecnie przeniosły się one do sieci, a dodatkowe 66% firm rozszerzyło swoją obecność w Internecie. Początkowo warunkiem udziału w programie było posiadanie sklepu z witryną od strony ulicy. Z czasem jednak program ewoluował i otworzył się na wszystkie zarejestrowane biznesy, w tym artystów.

W odpowiedzi na wyzwania związane z pandemią COVID-19 program Digital Main Street został uzupełniony o dodatkowe programy wspierające małe firmy przy wdrażaniu technologii, w tym: ShopHERE, gdzie małe firmy i artyści mogą otrzymać nowy sklep internetowy i bezpłatne wsparcie ich działalności oraz Digital Service Squad, czyli wsparcie techniczne online dla przedsiębiorców, którzy chcą cyfryzować swoje biznesy.

Program z Toronto jest wzorcowy, ale to nie jedyny przykład takiego podejścia. Również w Wielkiej Brytanii biznesy jednoczą się, aby budować siłę lokalnej gospodarki w oparciu o połączenie ulic handlowych z narzędziami cyfrowymi. Przykładem takiego podejścia jest inicjatywa SaveTheHighStreet.org, która również od 2016 roku zachęca przedsiębiorców do hybrydowej działalności. SaveTheHighStreet.org definiuje się jako ruch społeczny, którego celem jest budowanie stabilnej przyszłości dla lokalnego handlu zagrożonej ekspansją rynku e-commerce. Należy do niego ponad 300 niezależnych firm i ponad 50 innych ekspertów i ekspertek branżowych, dziesiątki strategicznych partnerów z sektora publicznego i prywatnego oraz sieć lokalnych liderów z całej Wielkiej Brytanii.

Źródło: Toa Heftiba, Unsplash

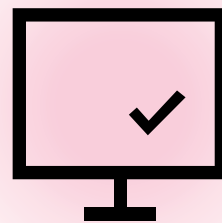

2

**Suwerenność
cyfrowa**

5

2.5 Suwerenność cyfrowa

Dane to jeden z naszych najcenniejszych zasobów, ale wciąż nie doceniamy ich wagi oddając je za darmo serwisom, z których korzystamy. Chociaż sceptycyzm wobec największych korporacji technologicznych i nowych, szybko podbijających nowe rynki start-upów rósł w ostatnich latach, dopiero pandemia COVID-19 otworzyła światu oczy. Ogromna część aktywności społecznej, życia gospodarczego, a nawet podstawowej administracji państwa przeniosła się całkowicie do sieci. Jak się szybko okazało, wzrosło wykorzystanie przede wszystkim najbardziej wygodnych i rozpoznawalnych rozwiązań. W ten sposób jeszcze bardziej uzależniliśmy się od mediów społecznościowych, takich jak Facebook czy Instagram. Również znacznie więcej czasu spędziliśmy na YouTube (w kwietniu 2020 aż 81,5% więcej niż zaledwie w lutym)³⁰ i na rozmowach na Zoomie. Wybieraliśmy rozwiązania korporacyjne, bo były dla nas najwygodniejsze, a w sytuacji nagłych zmian nie mieliśmy czasu na szukanie alternatyw.

Jednak nie tylko osoby indywidualne czy lokalne firmy oparły się o rozwiązania komercyjne. Już od dłuższego czasu szkoły, szpitale i organy administracji publicznej wykorzystują oprogramowania, aplikacje i usługi chmurowe dostarczane przez największych przedsiębiorców cyfrowych. Kluczowe konferencje rządowe odbywają się przez streaming na zagranicznych platformach, a szkoły i uniwersytety wyemigrowały do Microsoft Teams, korzystając z przyznanego tymczasowo zwolnienia z opłat.

Tak pogłębiająca się zależność sektora publicznego, firm i całego społeczeństwa od kilku globalnych firm, zaczęła budzić słuszny niepokój. Wielokrotnie organy publiczne, jak urzędy ochrony konkurencji i konsumentów czy urzędy ochrony danych osobowych krajów Unii Europejskiej, wskazywały, że międzynarodowe korporacje często wykorzystują swoją dominującą pozycję. Dzięki naginaniu prawa i przy braku poszanowania zasad etycznych, mogą czerpać maksymalne zyski z przetwarzania danych czy konieczności (przez brak sensownej alternatywy) korzystania ze swoich usług.

Porównanie przetwarzania danych wybranych aplikacji

Whatsapp		
Messenger		
Signal		
Facebook		
Instagram		
WeChat		
PLZ		
Google Chrome		
Safari		
Mozilla		
Brave		

Zakupy

Informacje finansowe

Diagnostyka

Historia wyszukiwania

Inne dane

Historia przeglądania

Dane użycia

Położenie

Dane kontaktowe

Zdrowie i kondycja

Informacje poufne

Identyfikatory

Dane użytkownika

Kontakty

Odzyskać podmiotowość

Coraz częściej krytyka dominującej pozycji cyfrowych gigantów wiąże się z poszukiwaniem nowej podmiotowości przez różnych aktorów życia społecznego i gospodarczego. To już nie tylko wysiłki ruchu otwartego oprogramowania, ale tworzenie rozwiązań IT kierowanych zupełnie inną logiką działania. Również samorządy, związki zawodowe, organizacje branżowe i spółdzielnie mniejszych podmiotów podejmują wysiłki na rzecz technologii, które nie nadużywają zaufania i działają z poszanowaniem dla decyzji i danych każdego z nas.

Suwerenność cyfrowa nie ma jednej, powszechnie akceptowanej definicji. Pojęcie to bywa używane przez ruchy społeczne i polityków od lewej do prawej strony sceny politycznej. W Polsce spopularyzowane zostało przez koalicję ekspercką Polskiej Karty Suwerenności Cyfrowej³¹, która od początku 2020 r. informuje o nadużyciach wielkich korporacji technologicznych, w szczególności w obszarach praw konsumenckich, pracowniczych i obywatelskich, konkurencji oraz spraw podatkowych. Koalicja w swoich badaniach przyjmuje, że suwerenność cyfrowa to "zdolność państw, organizacji międzynarodowych i każdego użytkownika i użytkownicy z osobna do egzekwowania swoich praw oraz wpływania na platformy cyfrowe i firmy technologiczne zgodnie z własnymi potrzebami społecznymi i rozwojowymi."³²

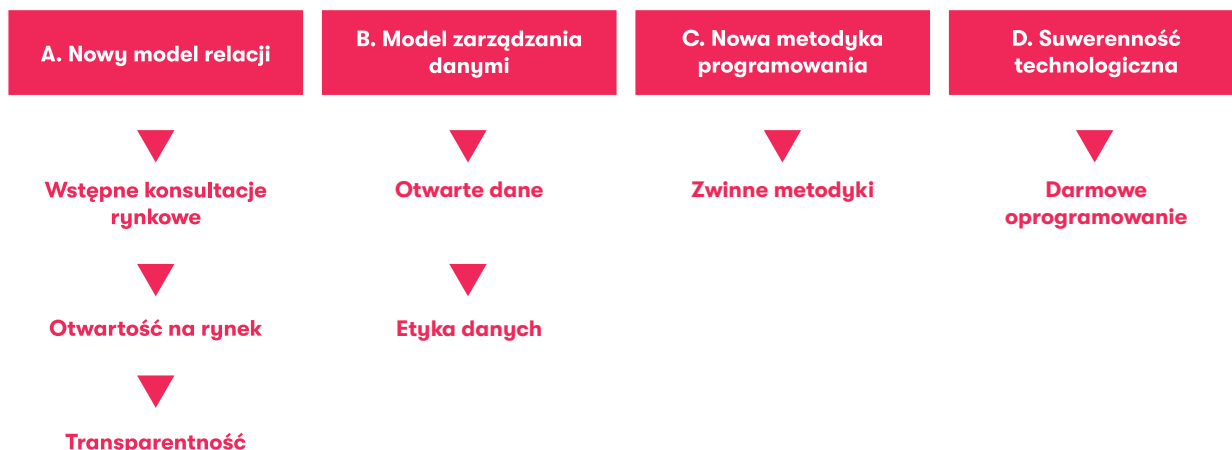
Manifestacją suwerenności w ujęciu francuskiego myśliciela, Jean-Jacquesa Rousseau była umowa społeczna. To ona konstytuowała podstawowe prawa i obowiązki, nadawała ramy prawne i wskazywała, kto sprawuje władzę w imieniu powszechnego suwerena. Na naszych oczach formuje się nowa umowa społeczna dla przestrzeni cyfrowej, od której zależą nasze możliwości i przywileje w technologicznej przyszłości.

Jeden z największych sukcesów suwerenności cyfrowej w Europie to kierunek obrany przez Barcelonę, która w ostatnich latach stała się światowym centrum alternatywnego modelu rozwoju technologii. W 2016 r. miejska Komisarz Technologii i Innowacji Cyfrowych przedstawiła strategię, której częścią było uzyskanie przez Barcelonę technologicznej i cyfrowej suwerenności. Celem stało się stworzenie zrównoważonej gospodarki współpracy, w której miasto i formy razem tworzą narzędzia i udostępniają je dla obopólnej korzyści.

Dlatego też samorząd postawił na unowocześnienie sektora publicznego, wzmacnianie lokalnych firm tworzących innowacje społeczne i dających dobrej jakości miejsca pracy, a wreszcie - dawanie kompetencji i narzędzi do partycypacji mieszkańcom i mieszkańcom. Inteligentna transformacja cyfrowa miasta stała się motorem rozwoju dla około trzynastu tysięcy firm technologicznych działających w Barcelonie.

Poza jasnym wskazaniem wymogów w zamawianych i stosowanych technologiach cyfrowych, Barcelona rozpoczęła eksperymentowanie z innowacjami, które umożliwią obywatelom i obywatelkom lepszą kontrolę nad ich własną tożsamością cyfrową oraz wymianę danych w sposób niezależny, bezpieczny i zaufany. W porozumieniu z Amsterdamem miasto włączyło się w projekt DECODE³³, w ramach którego stworzono pilotażowe aplikacje dla gospodarki współdzielenia (obejmujące samochody i mieszkania), partycypacji przy zbieraniu danych z sensorów przez obywateli oraz usprawniania otwartej, demokratycznej dyskusji.

Kierunki nowych zamówień publicznych na usługi IT w Barcelonie

Kluczowym narzędziem zmiany w Barcelonie okazała się nowa polityka zamówień publicznych na usługi IT, gdyż nadała ona kierunek rozwoju branży i stworzyła inkluzyjną infrastrukturę publiczną. Przejrzysty i oparty o dialog proces zamówienia w Barcelonie łączy się z postawieniem na konkretne wybory techno-polityczne, takie jak zorientowanie na rozwiązania open source i zwinne zarządzanie projektami technologicznymi w dialogu ze społecznością lokalną. Z kolei zasady etycznego traktowania danych zabezpieczają mieszkanki i mieszkańców Barcelony przed niepożądanym użyciem tego wspólnego zasobu.

W ten sposób rozwija się między innymi projekt Fediwersum, czyli uniwersum sfederowanych, połączonych wspólnymi standardami serwerów, na których funkcjonują blogi, strony i media społecznościowe³⁴. Zdecentralizowane instancje stawiane przez społeczności, grupy czy nawet indywidualnych użytkowników komunikują się przy pomocy protokołu ActivityPub³⁵ opracowanego przez W3C (World Wide Web Consortium), mimo, że są to różne strony zarządzane przez administratorów z całego świata. Najpopularniejsze platformy w Fediwersum to choćby medium społecznościowe Mastodon, Diaspora, serwis wideo PeerTube czy oprogramowanie do hostingu i pracy biurowej NextCloud. To ostatnie rozwiązanie obecnie wdrażamy do własnego użytku w CoopTech Hub.

Świat cyfrowy napędzany wyłącznie otwartym systemem operacyjnym Linux i narzędziami antysystemowych hakerów trudno sobie dziś wyobrazić.

Jednak stopniowe przechodzenie samorządów, firm i użytkowników od korporacyjnych, zamkniętych systemów do pluralistycznych, współpracujących platform, jest dużo bardziej realne. Na drodze tego rozwiązania stoi tylko świadomość i chęć do pilotażowych wdrożeń.

Miliony ludzi na całym świecie korzystają już z Fediwersum, a kolejne rozwiązania w duchu otwartości czy spółdzielczości powstają na naszych oczach.

2

**Cyfrowa
ekologia**

6

2.6 Cyfrowa ekologia

Rosnąca w ostatnich dekadach popularność ruchów na rzecz ochrony środowiska znacząco wpłynęła na poprawę świadomości ekologicznej społeczeństw. Normą jest segregacja śmieci i oszczędzanie wody, coraz popularniejszym tematem staje się kwestia moralności spożycia produktów zwierzęcych i odzwierzęcych. Zdajemy sobie sprawę ze skutków emisji gazów cieplarnianych, w miastach pojawiają się trendy takie jak zero i less waste. W dyskursie na temat wpływu człowieka na środowisko jest jednak pewien niewyeksplorowany obszar – cyfrowa ekologia.

Jak często zastanawiamy się nad mechanizmem gromadzenia i przetwarzania danych, kiedy zamieszczamy zdjęcia na Facebooku czy Instagramie? Jaki jest koszt przeładowywania sieci streamingami, kryptowalutami, newsletterami, grafikami, postami na mediach społecznościowych? Okazuje się, że wpływ technologii cyfrowych na środowisko, choć pozornie niewidoczny, jest zatrażający.

Zacznijmy od skutków szybkiego rozwoju technologicznego. Digital carbon footprint to pojęcie oznaczające ilość dwutlenku węgla, jaką emitujemy pośrednio poprzez używanie różnych narzędzi technologicznych. Szacuje się, że technologie cyfrowe odpowiadają za 2,5-3,7 procent globalnej emisji CO₂ – to więcej niż emituje przemysł lotniczy na całym świecie³⁶. U podstaw problemu leżą centra danych – to one fizycznie tworzą tak zwaną „chmurę”, z której możemy korzystać z niemal każdego miejsca na świecie. Ich działanie wiąże się z koniecznością zużywania ogromnych zasobów wody i energii. Chłodzenie jest obecnie największym czynnikiem zużycia wody i drugą największą przyczyną zużycia energii w centrach danych na całym świecie³⁷.

Źródło: Andre Francois, Unsplash

Dużym zagrożeniem dla cyfrowej ekologii są również technologie blockchain (łańcuch bloków) i kopanie kryptowalut (ang. cryptocurrency mining). Kopanie kryptowalut to proces, w którym sieci zaawansowanych komputerów z dużą mocą obliczeniową rozwiązują skomplikowane zadania matematyczne. Rozwiązanie każdego zadania pozwala na stworzenie nowego bloku w łańcuchu i najczęściej skutkuje otrzymaniem nowej "monety" danej kryptowaluty.

Jeśli w projektowaniu kryptowaluty zastosowano mało ekologiczny protokół, jak w przypadku tzw. "proof of work" Bitcoina, to działalność ta będzie niezwykle energożerna. Kopanie nierozsądnie zaprojektowanych kryptowalut to przykład innowacji technologicznej stworzonej bez myśli o wpływie na środowisko, maksymalizującej zysk posiadaczy tego cyfrowego aktywa kosztem zasobów naturalnych.

Innym poważnym problemem ekologicznym w rozwijających się technologiach są elektrośmieci. Krótki cykl życia produktów wymusza coraz częstsze wymiany sprzętu, co generuje coraz więcej odpadów. Niestety, nadal nawet w krajach rozwiniętych wskaźniki recyklingu plasują się średnio poniżej 50 procent³⁸.

Co więcej, wiele z tych krajów przekazuje swoje odpady do krajów rozwijających się. Ilość elektrośmieci zwiększyła się od 2010 do 2019 roku o 38 procent, a nadal mniej niż dwadzieścia procent jest recyklingowana³⁹. Również sama produkcja urządzeń elektronicznych jest niezrównoważona środowiskowo, między innymi z powodu ilości litu wydobywanego w celu budowy baterii.

Ekologiczne i niskoemisyjne projektowanie rozwiązań

Centra danych mogą być jednak tworzone z myślą o środowisku i dbałością o zrównoważony rozwój. Ekologiczne centra danych to propozycja używania zróżnicowanych, odnawialnych źródeł energii. Przykładem takich rozwiązań są m.in. estońskie Greenergy Data Centers czy islandzka spółka Verne Global. W procesie ich budowy oraz eksploatacji używane są recyklingowe produkty, a ilość odpadów podlega ograniczeniom, najważniejszym rozwiązaniem ekologicznym jest jednak efektywne energetycznie chłodzenie maszyn. Greenergy Data Centers reklamuje się jako najbardziej energooszczędne centrum danych na terenie państw bałtyckich⁴⁰, Verne Global wykorzystuje do zasilania swoich systemów potencjał geotermalny Islandii, bazując wyłącznie na odnawialnych zasobach⁴¹.

Źródło: Dole, Unsplash

Należy wspomnieć, że samo tworzenie i rozwijanie stron internetowych przez użytkowników Internetu również może być ekologiczne, choćby poprzez ograniczenie liczby dużych plików do pobierania. Inny przykład racjonalnych rozwiązań to np. tworzenie stron statycznych, które wymagają mniejszych nakładów pracy serwerów na utrzymanie ich działania, użytkowanie projektów open source lub korzystanie ze zintegrowanych platform zastępujących wiele mniejszych aplikacji.

Każda strona internetowa może też zostać sprawdzona pod kątem zanieczyszczenia środowiska za pomocą witryny Website Carbon Calculator⁴². Strona internetowa CoopTech Hub również została stworzona w duchu myśli o zasadach odpowiedzialnego projektowania.

Chociaż to od dostawcy rozwiązań chmurowych, projektantów kryptowalut i producentów sprzętu zależy najwięcej, to nie powinniśmy czekać na ich działania. Kierując się filozofią cyfrowego minimalizmu⁴³ możemy odzyskać część kontroli choćby dla własnego lepszego samopoczucia. Pomóc w tym mają zasady polegające na pozbyciu się niektórych aplikacji, ustaleniu limitów korzystania z urządzeń mobilnych oraz wyłączenie niektórych funkcji aplikacji (np. wysłania powiadomień, czy funkcji autoplay). Jeśli cyfrowy minimalizm to za dużo, warto spróbować chociaż cyfrowego detoksu, żeby odzwyczaić się od nadmiernego korzystania ze sprzętu. Ekologia bowiem obejmuje także nas.

Oprócz koniecznych zmian regulacyjnych, które utrudniają skracanie cykli życia produktów, konieczne jest wykorzystanie nowoczesnych technik do zmniejszania ilości odpadów. Inteligentne pomiary ilości produkowanych oraz recyklingowanych śmieci, namierzanie największych emiterów czy precyzyjny forecast przy użyciu uczenia maszynowego (AI) to narzędzia, które mogą pomóc w walce z problemem nadmiaru elektrośmieci. Zarówno zaawansowane metody analizy danych, jak i rozbudowana cyfrowa infrastruktura są kluczowe dla zatrzymywania zmian klimatycznych.

Codzienne działania na rzecz cyfrowej ekologii - przykłady:

 Racjonalne korzystanie ze sprzętu zgodnie z filozofią cyfrowego minimalizmu.

 Naprawianie starego sprzętu (w tym formatowanie lub przywrócenie do ustawień fabrycznych).

 Wyczyszczenie skrzynki mailowej z niepotrzebnych wiadomości przy użyciu Cleanox.

 Wyczyszczenie profili w mediach społecznościowych ze starych zdjęć i filmów.

 Korzystanie z WiFi zamiast 3G/4G w ramach możliwości.

 Wyłączenie funkcji automatycznych synchronizacji zdjęć oraz odtwarzania wideo w tle.

 Używanie wyszukiwarki Ecosia.

 Wywieranie presji na firmy, aby stosowały bardziej ekologiczne rozwiązania.

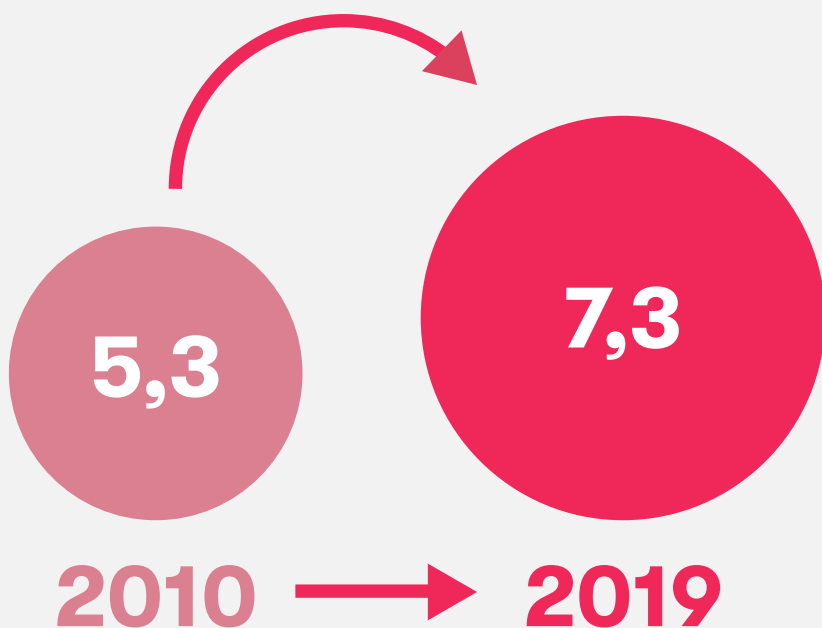
Przeciwdziałanie problemowi marnowania żywności to jeden z obszarów, w których technologia wspiera działania proekologiczne. Miasta na całym świecie zmagają się z tysiącami ton odpadów spożywczych, które ze względu na politykę korporacji często są uznawane za śmieci zanim skończy się ich zdolność do spożycia. Technologia pozwala na lepszą alokację takich produktów. Poprzez połączenie sklepów i osób chętnych do zakupów, możliwa jest sprawniejsza dystrybucja produktów z krótkim terminem przydatności. Przykładem dobrze działającego rozwiązania na skrzyżowaniu obszarów high-tech i zero waste jest aplikacja Too good to go, która skupia się na zmniejszaniu ilości wyrzucanego jedzenia w restauracjach i kawiarniach. Restauracje ogłaszają, jakie produkty danego dnia nie sprzedały się do końca, a te zostają objęte promocją korzystną dla klienta.

Innym pozytywnym zastosowaniem technologii jest upcycling, który w odróżnieniu od recyklingu skupia się na podnoszeniu lub przywracaniu wartości. Pozwala on na tworzenie nowych produktów poprzez kreatywne przetwarzanie. Dobrym przykładem jest Ośrodek Przetwarzania Odpadów RCERO Ljubljana⁴⁴. Oprócz konstruowania mebli z wyrzucanych materiałów, RCERO zajmuje się również przetwarzaniem bioodpadów, wytwarzaniem użytecznego kompostu oraz przetwarzaniem i recyklingiem innych rodzajów odpadów. Ośrodek prowadzi także wielkoskalowy projekt "Creapolis"⁴⁵ w Ljubljanie, który ma skutecznie połączyć sklepy second-hand, warsztaty DIY oraz serwisy techniczne do rozwoju upcyclingu w mieście.

Niezwykle popularna kilka lat temu ekonomia współdzielenia wśród swoich ambicji miała właśnie, choć nienazwaną wprost, cyfrową ekologię. Jeśli istotnie „potrzebuję dziury w ścianie, nie wiertarki”, to możemy produkować mniej wiertarek, ale lepiej wykorzystać ich istniejące zasoby do zaspokojenia potrzeb. Dobrze rozumiane współdzielenie produktów między zróżnicowanymi użytkownikami pozwala na istotne zmniejszenie ilości generowanych odpadów oraz nadmiernej konsumpcji dóbr.

Technologia jest tutaj naturalnym narzędziem wsparcia, wpisując się na przykład w coraz popularniejszy trend slow fashion. Dzięki nowoczesnym technikom może stawać się to konkurencyjnym modelem dla klasycznych form sprzedaży. Platformy umożliwiające dzielenie się oraz uczciwe wymiany to tylko początek możliwości. Dobrym przykładem takiej platformy jest „Mama pożyczka”, które pozwala na dzielenie się ubraniami ciążowymi oraz artykułami dziecięcymi.

Korzystanie z technologii wpływa na planetę w dużo większym stopniu, niż wielu z nas sobie wyobraża. Każda obecność w sieci, każdy opublikowany post, streaming czy grafika globalnie kumulują ślad węglowy podobny do tego, który jest wytwarzany przez przemysł lotniczy. Należy jednak pamiętać, że technologia to narzędzie w rękach ludzi - od nas zależy, w jaki sposób będziemy eksploatować zasoby. Jak widać, już dziś w świecie high-tech funkcjonują ekologiczne rozwiązania, a zwiększająca się na skalę globalną świadomość społeczna, może wzmacniać te tendencje.

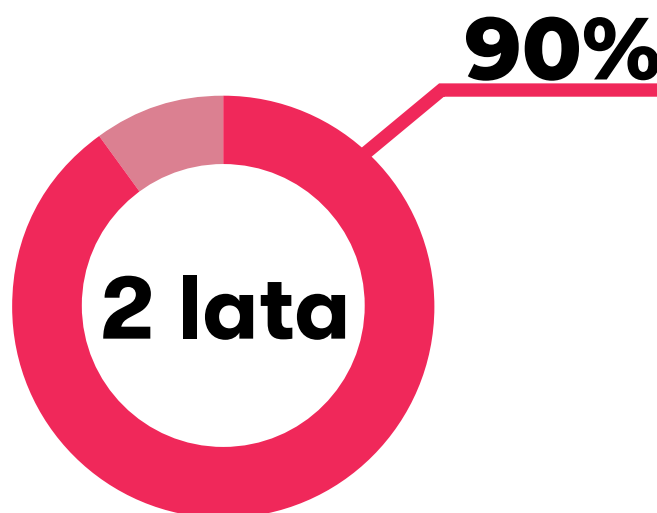
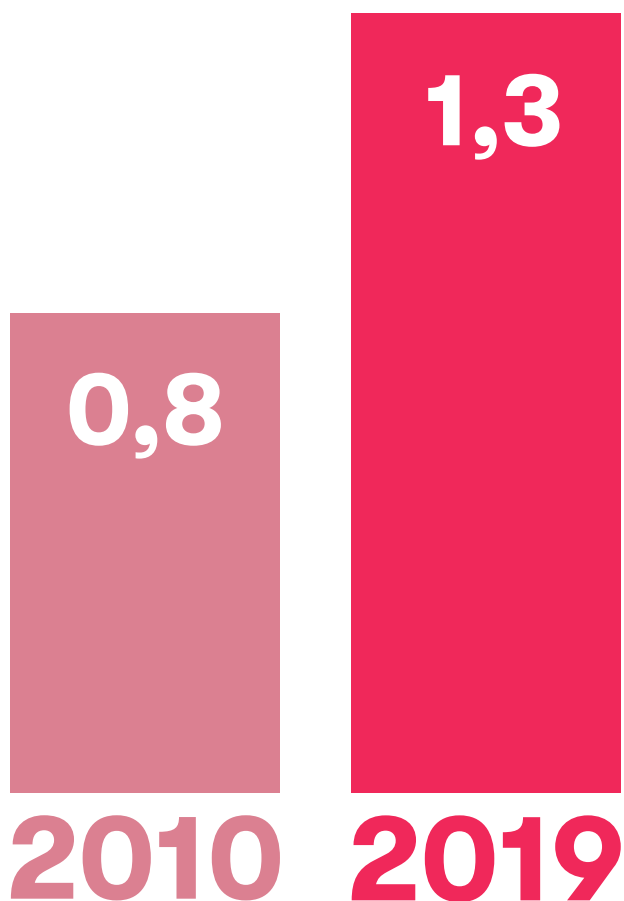

Źródło: Bill Oxford, Unsplash

Od 2010 do 2019 r. elektrośmieci generowane na świecie wzrosły z 5.3 do 7.3 kg per capita rocznie.

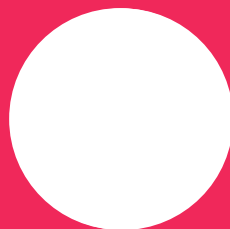
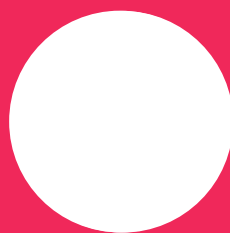
Od 2010 do 2019 r. recykling elektrośmieci na świecie wzrósł z 0.8 do 1.3 kg per capita rocznie.

90% danych na świecie zostało stworzonych przez ostatnie 2 lata.

3

**Co robić? - praktyczne kroki
dla każdego i każdej z nas**

3 Co robić? - praktyczne kroki dla każdego i każdej z nas

Badacz Badaczka

Prowadzisz prace analityczne na uczelni, w instytucji naukowej lub w organizacji pozarządowej, jak np. think-tank. Interesuje Cię świat społeczny, zmiany kulturowe i polityczne i starasz się je opisywać.

Co możesz zrobić już dziś?

Podziel się swoją wiedzą ze spółdzielcami

Spółdzielnie zawsze potrzebują wsparcia z zewnątrz od życzliwych osób i Twoja wiedza na pewno może im pomóc. Użyteczne będą i materiały usprawniające organizację i wykład czy warsztat umożliwiający rozwój spółdzielni. Twoje umiejętności i kontakty są dla nowych spółdzielni bezcenne.

Działacz Działaczka trzeciego sektora

Angażujesz się w działalność organizacji pozarządowych. Masz silne przekonanie, że należy być aktywnym i zmieniać świat na lepsze. Dobrze rozumiesz bolączki trzeciego sektora i powszechność prekarnego zatrudnienia.

Co możesz zrobić już dziś?

Skorzystaj z edukacji o cyfrowej spółdzielczości

Wiedza o kooperatywach i nowych technologiach przydaje się na wiele sposobów, kiedy chcemy myśleć o bardziej przyjaznym świecie. Jeśli podoba Ci się nasz kierunek działania, ale nie chcesz robić wszystkiego samemu – dołącz do CoopTech Hub. Prowadzimy program „spółdzielczego MBA” i organizujemy kluby branżowe.

Włącz cyfrowe spółdzielnie do swoich prac badawczych

Szczególnie w obszarze nauk społecznych spółdzielczość może być wyjątkowym tematem do empirycznych badań. Zarówno tam, gdzie już spółdzielnie istnieją, jak i tam, gdzie dopiero się pojawiają lub ich powstanie byłoby pomocne dla lokalnego rozwoju i warunków pracy - wszędzie tam znajdziesz materiał do badania.

Zainterесuj swoją instytucję kupowaniem od spółdzielni

Przekonując dużą instytucję do zamawiania usług lub produktów z użyciem np. klauzul społecznych czy z wymogami demokratycznego zarządzania, sprawisz, że spółdzielnie zyskają dużego odbiorcę swoich dóbr. Dzięki temu ich jakość znajdzie oparcie w dużej instytucji, a dla Was będzie to podnoszenie standardów i troska o społeczność przy jednoczesnym spełnianiu potrzeb.

Promuj wolontariat i samopomoc sąsiedzką przy wsparciu technologii

Korzystaj z aplikacji PLZ lub Volontarius do promowania prospołecznych działań. We współpracy z miejskimi instytucjami stwórz system lojalnościowy, w ramach którego za dobre uczynki można zbierać punkty. Włącz w ten system również organizacje pozarządowe i biznesy działające na terenie Twojej gminy. Zachęcaj ludzi do aktywności w swojej okolicy.

Założ spółdzielnię

Działasz w NGOsie prowadzącym działalność gospodarczą? Spółdzielnia to właśnie forma gospodarcza łącząca tworzenie biznesu z działaniem na rzecz społeczności. Możesz założyć ją w gronie indywidualnych osób albo wielostronną, czyli taką, w której skład mogą wejść również organizacje pozarządowe, firmy oraz inne spółdzielnie.

Źródło: Leon, Unsplash

Freelancer Freelancerka

Jesteś graficzką, artystką, twórczynią. Coraz częściej widzisz negatywne strony jednoosobowej działalności gospodarczej albo prekarnych umów. Męczy Cię ciągła praca, pilnowanie biznesu w pojedynkę i niepewność zatrudnienia.

Co możesz zrobić już dziś?

Zapoznaj się z alternatywnymi sposobami prowadzenia działalności gospodarczej

To dobry czas, żeby zacząć odkrywać inne możliwe formy pracy. Poczytaj o różnych typach spółdzielni, które umożliwiają wspólne prowadzenie przedsiębiorstwa. Mogą to być np. branżowe spółdzielnie pracy, spółdzielnie osób fizycznych, spółdzielnie wielostronne i inne.

Lokalny aktywista aktywistka

Zależy Ci na zrównoważonym rozwoju Twojej okolicy, więc angażujesz się w działania lokalnej społeczności, często sama je animując. Kiedy jest to potrzebne bierzesz udział w protestach. Jesteś osobą, która ma bieżący kontakt zarówno z lokalnymi politykami i polityczkami, jak i w urzędnikami i urzędniczkami.

Co możesz zrobić już dziś?

Zacznij korzystać z alternatywnych rozwiązań technologicznych

Wymieńcie się numerami telefonu w całym ze-spole i zainstalujcie Signala lub PLZ. Alternatywne technologie nie są aż tak trudne w stosowaniu, za to pomogą uniknąć inwigilacji i podnieść kompetencje przez działanie. Nie musisz robić wszystkiego naraz, przenoś swoje działania stopniowo, a wraz z nimi kontakt do ludzi, z którymi rozmawiasz online.

Zaangażuj się w ruchy związane z budowaniem alternatywnych form pracy

Dołącz do Klubu spółdzielczego CoopTech Hub, w którym łączymy ludzi zainteresowanych współpracą i wspieramy powstawanie spółdzielni. Opieramy się na modelu spółdzielczym jako najlepszej formie działania impactowego, a dla wielu sektorów i grup pracowników gwarancji autonomii, dobrej jakości miejsc pracy i stabilnego, etycznego rozwoju.

Założ spółdzielnię

Razem z pozostałymi zainteresowanymi stwórz model biznesowy spółdzielni, którą chcesz założyć. Może właśnie ta forma gospodarcza okaże się remedium na panujące obecnie na rynku warunki pracy? Możesz założyć spółdzielnię złożoną z osób indywidualnych albo spółdzielnię wielostronną, czyli taką, w której skład mogą wejść również organizacje pozarządowe, firmy oraz inne spółdzielnie.

Skorzystaj z edukacji o cyfrowej spółdzielczości

Wiedza o kooperatywach i nowych technologiach przydaje się na wiele sposobów, kiedy chcemy myśleć o bardziej przyjaznym świecie. Jeśli podoba Ci się nasz kierunek działania, ale nie chcesz robić wszystkiego samemu – dołącz do CoopTech Hub. Prowadzimy program „spółdzielczego MBA” i organizujemy kluby branżowe.

Założ spółdzielnię lub zachęć innych do tworzenia i inwestowania w bezpieczne technologie

Nie chcesz dłużej wybierać między aktywnością zawodową a aktywnością społeczną? Może właśnie rozwiązaniem dla Ciebie będzie spółdzielnia, jako forma gospodarcza łącząca tworzenie biznesu z działaniem na rzecz społeczności. A jeśli to nie jest dobry moment dla Ciebie, powiedz o CoopTech Hub lokalnym radnym, miejskim aktywistom albo urzędnikom/urzędniczkom – niech zamiast miejskich spółek postawią na samorządowe spółdzielnie nakierowane na zrównoważony rozwój.

Manager

Managerka działająca w obszarze CSR

Łączysz w sobie dwie wrażliwości i umiejętności – z jednej strony działalność na rzecz innych ludzi jest ci bliska, z drugiej funkcjonujesz w świecie biznesu i znasz jego realia, logikę i dynamikę. Chcesz poprawy losu świata, a gdy słuchając radia w swoim samochodzie, usłyszysz w głośnikach Imagine Johna Lennona, momentalnie robisz głośniej.

Co możesz zrobić już dziś?

Zaangażuj się w działalność Klubu biznesu społecznego CoopTech Hub

Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej o zaletach spółdzielni jako modelu prowadzenia działalności gospodarczej i zobaczyć jej nową, współczesną i cyfrową twarz – dołącz do CoopTech Hub. Misją centrów takie jak Hub jest edukowanie, sieciowanie i tworzenie koalicji na rzecz zmian pozytywnego wpływu.

Osoba z pokolenia Z

Zależy ci na niezależności, ale chętnie współpracujesz z innymi. Śledzisz najnowsze trendy i wiesz, że sprawy klimatu są ważne, podobnie jak kwestia suwerenności cyfrowej. Na co dzień korzystasz z globalnych platform społecznościowych i sharingowych, ale chętnie wybierzesz alternatywę, jeśli będzie równie wygodna.

Co możesz zrobić już dziś?

Zacznij korzystać z alternatywnych rozwiązań technologicznych

Wymieńcie się numerami telefonu z przyjaciółmi i zainstalujcie Signala, Discorda lub PLZ. Alternatywne technologie nie są aż tak trudne w stosowaniu, za to pomogą uniknąć inwigilacji i podnieść kompetencje przez działanie. Nie musisz robić wszystkiego naraz, przenoś swoje działania stopniowo, a wraz z nimi kontakt do ludzi, z którymi rozmawiasz online.

Wspieraj rozwój wolontariatu pracowniczego

Wolontariat to miejsce, w którym ludzie mogą za- uważać i rozwijać swoje talenty, nie zawsze widoczne w organizacji czy związane ze stanowiskiem pracy. Jest to nie tylko sposób na zaspokojenie potrzeby niesienia pomocy, ale również możliwość nauczania się zarządzania sobą i pracy w zespole.

Wdrażaj do organizacji praktyki związane z kulturą zaufania i wspólną wartością społeczną

SSV (Shared Social Value) prezentuje bardziej holistyczne podejście, opierające się na założeniu, że rdzeń biznesu powinien być zgodny z zestawem prospołecznych wartości i współdzielić wypracowaną wartość w całym ekosystemie. To wiarygodna i skuteczna odpowiedź na CSR, który okazał się marketingową sztuczką odległą od kluczowej działalności firmy.

Skorzystaj z edukacji o cyfrowej spółdzielczości

Wiedza o kooperatywach i nowych technologiach przydaje się na wiele sposobów, kiedy chcemy myśleć o bardziej przyjaznym świecie. Jeśli nie chcesz sam/a tworzyć spółdzielni, ale podoba ci się ten kierunek – dołącz do CoopTech Hub. Pomagamy w postawieniu pierwszych kroków na drodze przedsiębiorczości technologicznej.

Założ spółdzielnię

Myślisz o działaniu z innymi ludźmi? Twój starsi znajomi działają w ruchach nieformalnych lub organizacjach pozarządowych albo próbują wdrażać progresywne rozwiązania w ramach firm, ale jest to trudne? Jeśli nie chcesz wybierać - załóż spółdzielnię, która pozwoli ci działać etycznie, a jednocześnie zarabiać pieniądze. Dodatkowo, jako członek/członkini spółdzielni będziesz mieć głos o tej samej wadze, co inni. Zasady współdziałania będziecie ustalać demokratycznie - nie będzie ci ich dyktować szef lub szefowa.

Źródło: Annie Spratt, Unsplash

Źródło: Leon, Unsplash

Przedsiębiorczyni Przedsiębiorca społeczny

Jesteś liderką/liderem społecznie zaangażowanego biznesu i zależy Ci, aby to, co robisz miało pozytywny wpływ na otoczenie. Ważna jest dla Ciebie wiarygodność i angażowanie w Twoje projekty społeczności, która powstaje wokół marki Twojego przedsiębiorstwa.

Co możesz zrobić już dziś?

Połącz siły z innymi przedsiębiorcami społecznymi

Spotkaj się z osobami, które również prowadzą biznes społeczny, kooperatywę lub spółdzielnię i szukają inspiracji i możliwości podjęcia wspólnych działań i rozwiązania bieżących wyzwań. W tym celu dołącz do Klubu biznesu społecznego lub Klubu spółdzielczego CoopTech Hub, którego celem jest zdjęcie z Ciebie ciężar organizacyjnej sieciowania i edukowania się wzajemnie.

Źródło: Erik Aquino, Unsplash

Rolnik Rolniczka

Wyprowadziłeś się na wieś i prowadzisz niewielkie gospodarstwo rolno-ogrodnicze, w którym uprawiasz warzywa i zioła. Szukasz rynku zbytu wśród mieszkańców miast, którzy docenią jakość wytwarzanej przez Ciebie żywności.

Co możesz zrobić już dziś?

Stwórz grupę RWS (Rolnictwo Wspierane przez Społeczność)

Jest to rodzaj kooperatywy spożywczej wraz z mieszkańcami najbliższego miasta. Możesz komunikować się z członkami grupy poprzez prostą aplikację PLZ, w której członkinie i członkowie Twojej grupy mogą dostawać aktualizacje na temat dostaw.

Zacznij korzystać z gotowych i bezpiecznych rozwiązań społecznościowych

Wypróbuj aplikację PLZ, która służy zarówno do komunikacji, jak i umożliwia tworzenie kart rabatowych i lojalnościowych oraz systemów punktowych. Możesz być w stałym kontakcie ze swoją społecznością bez inwigilacji i zasięgów wymagających wydawania fortuny na reklamy.

Zaplanuj zrównoważony i cyfrowy rozwój na lata

Technologie rozwijają się dynamicznie, a regulacje wymuszają równie szybkie tempo w zakresie szukania ekologicznego modelu. Jako zespół CoopTech Hub śledzimy te trendy lub je współtworzymy, i dlatego możemy stworzyć razem z Twoim przedsiębiorstwem strategię zrównoważonego rozwoju technologicznego.

Źródło: Purebonebroth, Unsplash

Dowiedz się o możliwych formach prowadzenia działalności i wpływania na kształt lokalnej gospodarki

Być może zainteresują cię spółdzielnie produkcji rolnej, w których wspólne gospodarstwo rolne i działają na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych członków spółdzielni. Ciekawą formą są również spółdzielnie energetyczne. Ich przedmiotem działalności jest wytwarzanie energii w oparciu o lokalnie występujące zasoby odnawialne, w celu zaspokojenia potrzeb spółdzielni energetycznej i jej członków.

Załącz kooperatywę rolniczą lub energetyczną

Skontaktuj się z Klubem spółdzielczym CoopTech Hub – być może przyda Ci się pomoc ekspertów. Klub zaprasza chętnych do założenia do swojej spółdzielni, zarówno technologicznej, jak i działającej głównie w modelu analogowym. Wspieramy też liderów istniejących kooperatyw w dalszym rozwoju.

Samorządowiec Samorządowczynie

Pracujesz w lokalnym samorządzie i zależy Ci na tym, żeby Twoje miasto, miasteczko lub gmina prężnie się rozwijały. Zależy Ci na zrównoważonym rozwoju, więc ostrożnie podchodzisz do współpracy z dużymi korporacjami, których globalny zasięg daje im przewagę siłową. Zależy Ci na promowaniu aktywności społecznej.

Co możesz zrobić już dziś?

Aktywnie szukaj nowych pomysłów na zrównoważony rozwój samorządu

Dołącz do klubu samorządowego CoopTech Hub i razem z innymi przedstawicielami i przedstawicielkami samorządów szukaj odpowiedzi na bieżące wyzwania. W ramach klubu będziemy prezentować sprawdzone rozwiązania ze świata i z zagranicy, które mogą rozwijać lokalną gospodarkę.

Źródło: Redd, Unsplash

Spółdzielca spółdzielczynie

Należysz do spółdzielni z tradycjami – spożywczej czy bankowej – i od dłuższego czasu nosisz się z zamiarem rozpoczęcia koniecznej transformacji cyfrowej przedsiębiorstwa. Wiesz, że w spółdzielni potrzeba zmian, ale ten proces wydaje się zbyt trudny na Twoje indywidualne siły.

Co możesz zrobić już dziś?

Sieciuj się z innymi spółdzielniami z Polski i zagranicą, korzystaj z dobrych praktyk, szukaj sojuszników i sojuszniczek

Skorzystaj z pomocy zespołu CoopTech Hub, którego członkowie i członkinie podzielą się swoją wiedzą i kontaktami. Weź udział w programach edukacyjnych jak „spółdzielcze MBA” i dołącz do Klubu spółdzielczego hubu, co pomoże Ci zebrać wiedzę i umiejętności do prowadzenia zmiany.

Promuj wolontariat i samopomoc sąsiedzką przy wsparciu technologii

Korzystaj z aplikacji PLZ do promowania prospołecznych działań. We współpracy z innymi biurami i miejskimi instytucjami stwórz system lojalnościowy, w ramach którego za dobre uczynki można zbierać punkty. Włącz w ten system również organizacje pozarządowe i biznesy działające na terenie Twojej gminy. Zachęcaj ludzi do aktywności w swojej okolicy. Możesz to zrobić przez wykorzystanie cyfrowej Karty Mieszkańca.

Załącz spółdzielnię i rozwijaj swoją gminę

Jeśli myślisz o zrównoważonym rozwoju, to zamiast zakładać spółkę miejską albo agencję rozwojową - załącz spółdzielnię osób prawnych. Jeśli chcesz działać na szerszym obszarze, to możesz założyć spółdzielnię razem z innymi gminami. Taka spółdzielnia może czerpać dochody nie tylko z bieżącej działalności, ale również z rozwoju sieci aplikacji PLZ i towarzyszących systemów SaaSowych dla MŚP, takich jak sklep online, logistyka towarów, systemy rezerwacji i rozliczeń. Jako operator lokalny gmina będzie bezpośrednim beneficjentem cyfrowej transformacji.

Wdrażaj alternatywne rozwiązania technologiczne

Zamiast narzędzi cyfrowych od gigantów, zainstaluj w spółdzielni własną chmurę Nextcloud, a kanały sprzedaży i kontaktu przenoś stopniowo na Signala, Slacka czy PLZ. Nie trzeba robić wszystkiego naraz, ale każdy krok to mniejsza inwigilacja i ryzyko technologiczne uzależnienia od największych dostawców. Takimi działaniami podniesiesz też kompetencje zespołu.

Zaplanuj zrównoważony i cyfrowy rozwój na lata

Technologie i konkurencja rynkowa wymuszają całkowitą zmianę modeli biznesowych. Spółdzielnie potrzebują długofalowego i kompleksowego planu odbudowy i dotarcia do młodych osób. Jako zespół CoopTech Hub śledzimy te trendy lub je współtworzymy, i dlatego możemy stworzyć razem z Twoją spółdzielnią strategię zrównoważonego rozwoju technologicznego.

Właściciel **Właścicielka lokalu gastronomicznego**

Masz bar albo restaurację i z trudem udało Ci się poradzić z kolejnymi falami pandemii i przymusowymi zamknięciami. Udało Ci się przetrwać, ale wielomiesięczne przestawienie się na system sprzedaży na wynos mocno nadwyrężyło Twoje dochody oraz zasoby kadrowe.

Co możesz zrobić już dziś?

Zacznij korzystać z alternatywnych rozwiązań technologicznych

Ściągnij aplikację PLZ i buduj swoją społeczność klientów w oparciu o bezpieczne rozwiązanie technologiczne. Aplikacja pozwala Ci informować o codziennej ofercie, tworzyć kody rabatowe i system zbierania punktów lojalnościowych. Możesz też z PLZ otworzyć sklep online dla swoich produktów, skorzystać z systemu rozliczeń i zorganizować logistykę dowozów potraw zamawianych online.

Szukaj sojuszników i sojuszniczek w innych branżach i buduj lokalną społeczność

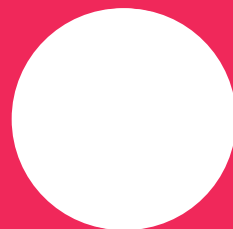
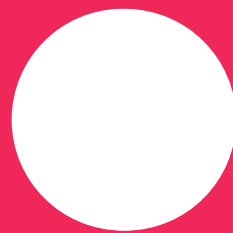
Dołącz do Klubu spółdzielczego CoopTech Hub i razem z innymi przedstawicielami i przedstawicielkami samorządów, innymi biznesami oraz aktywnymi osobami szukaj odpowiedzi na wyzwania współczesności. W ramach klubu będziemy prezentować sprawdzone rozwiązania ze świata i z zagranicy, które mogą rozwijać lokalną gospodarkę.

Założ lokalną spółdzielnię gastronomiczną

Działaj wspólnie z innymi biznesami, które szukają alternatyw wobec korporacyjnych produktów. Jako spółdzielnia, będziesz mieć silniejszy głos przebicia w rozmowach w samorządzie. Zdobędziesz też nowych klientów i klientki, których ambicją jest wspieranie spółdzielni jako motoru zrównoważonego rozwoju.

**CoopTech Hub - Tworzymy
wartość społeczną**

4 CoopTech Hub - Tworzymy wartość społeczną

W odpowiedzi na wyzwania współczesnej gospodarki powołaliśmy CoopTech Hub, czyli pierwsze w Polsce centrum technologii spółdzielczych. Naszym celem jest tworzenie wspólnoty opartej o zaufanie przez cyfrowy restart spółdzielczości. Jesteśmy wsparciem biznesowym i technologicznym dla spółdzielczych i zrównoważonych inicjatyw. CoopTech Hub przeciwstawia się aktualnym trendom panującym w gospodarce: nierównościom na rynku, jego monopolizacji i niezrównoważonemu rozwojowi. Działania programowe hubu są ukierunkowane zarówno globalnie – poprzez budowanie ekosystemu współpracy pomiędzy sektorami gospodarki – jak i lokalnie, za pomocą promowania i wdrażania dobrych praktyk, a także integrowania samorządów, lokalnego biznesu, instytucji kultury oraz mieszkań i mieszkańców. CoopTech Hub jest prowadzony przez PLZ Spółdzielnię. To spółdzielnia wielostronna zrzeszająca osoby fizyczne, organizacje pozarządowe i firmy, którym przyświeca idea sprawiedliwej, wykorzystującej nowe technologie gospodarki.

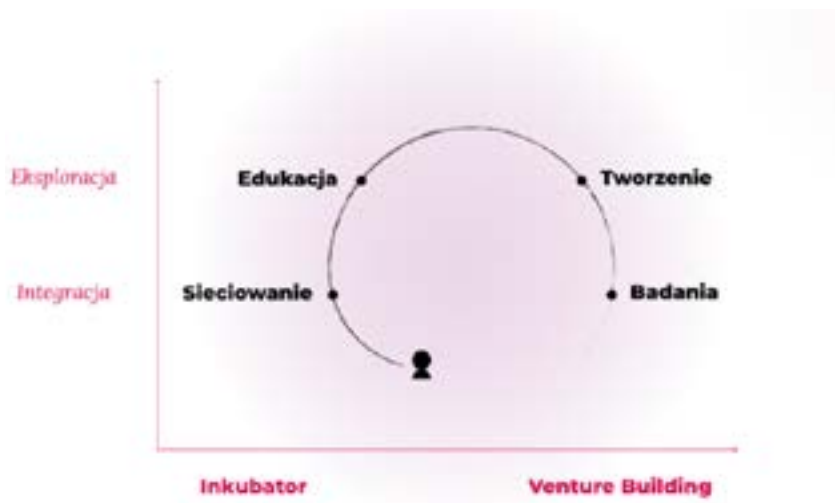
Model operacyjny CoopTech Hub
Funkcjonowanie CoopTech Hubu zostało oparte o następujące założenia:

- spółdzielnie, samorządy oraz małe i średnie przedsiębiorstwa potrzebują istotnych zmian na gruncie nie tylko technologicznym, ale również organizacyjnym;
- rośnie konieczność rozwoju poprzez współpracę zamiast konkurencji;
- wiedza, kompetencje i kultura współpracy oraz zaufania są dziś dominującą barierą rozwoju.

Wobec powyższych czynników, model operacyjny CoopTech Hubu łączy inkubację oraz venture building. Inkubator działa poprzez sieciowanie społeczności, edukację, tworzenie i popularyzację wiedzy oraz kształtowanie kultury. Venture building obejmuje doradztwo w zakresie nowych technologii oraz projektowanie i wdrażanie nowych rozwiązań.

Model operacyjny hubu

Opisane wyżej gałęzie modelu operacyjnego hubu są ze sobą ściśle powiązane. Pierwszy filar działalności CoopTech Hubu to sieciowanie – wymiana doświadczeń, wiedzy i praktyk, łączenie partnerów w potencjalnej współpracy.

Dzięki edukacji rozwijane są kompetencje oraz wiedza liderów i liderek zmian, zaś organizacje przechodzą przez kompleksowe programy transformacji.

Venture building to przede wszystkim tworzenie i wdrażanie rozwiązań technologicznych dopasowanych do potrzeb partnerów. Ostatnim działaniem jest prowadzenie badań własnych, czyli prowadzeniu prac nad innowacyjnymi modelami i praktykami biznesowymi.

Oferujemy kompleksowe programy i usługi takie jak np.:

- „Spółdzielcze MBA” – program leaderski Platform Cooperatives NOW!, współorganizowany z The New School (Nowy Jork) oraz Uniwersytetem Mondragona
- Program cyfrowej transformacji samorządu,
- Program budowy ekosystemu współpracy – 3i,
- Tworzenie spółdzielni branżowych, lokalnych, dzielnic innowacji,
- Projektowanie strategii zrównoważonego rozwoju technologicznego,
- Audyty zaufania, i wiele innych!

Jan J. Zygmuntowski

**Dyrektor Programowy
CoopTech Hub**

„Wiemy jak korzystać z technologii, aby tworzyć przyszłość bardziej zrównoważoną, solidarną i sprawiedliwą.

Zachęcamy do kontaktu”

Kluby

Podstawą działalności inkubatora są Kluby, które obejmują sieciowanie, wymianę doświadczeń, pokazy dobrych praktyk i działania promocyjne. Oferują one zamknięte spotkania i dedykowaną przestrzeń dyskusyjną oraz szkoleniową w aplikacji PLZ.

Kluby organizują się w trzech formatach: samorządowym, spółdzielczym i biznesu społecznego. Każdy z nich przeznaczony jest dla innego grona odbiorców.

Odbiorcy Klubu samorządowego to przedstawicielki i przedstawiciele samorządów oraz ich partnerskich firm, organizacji i instytucji, jak również wszyscy, którzy chcą tworzyć lokalny ekosystem odporny na kryzysy.

Klub spółdzielczy integruje liderów i liderki istniejących lub tworzonych biznesów społecznych: spółdzielni, start-upów pozytywnego wpływu, NGO-sów, działaczy i działaczek społecznych, których celem jest tworzenie odpowiedzialnej społecznie i zrównoważonej środowiskowo gospodarki.

Klub biznesu społecznego to inicjatywa skierowana do firm odpowiedzialnych społecznie, fundacji korporacyjnych, liderów i liderów organizacji trzeciego sektora, wolontariuszek i wolontariuszy chcących tworzyć ekosystem współpracy ponad podziałami.

Samorządy stają przed wyzwaniem dogłębnej transformacji na wielu polach. Nasz Klub uruchamia potencjał by przewodzić tej zmianie.

Joanna Erbel

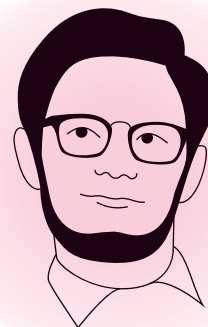
Liderka Klubu samorządowego

Klub służy nie tylko do sieciowania i generowania pomysłów, ale też jako miejsce na refleksję i zdobycie nowych, praktycznych umiejętności.

Nina Józefina Bąk

Liderka Klubu spółdzielczego

Twórz z nami przestrzeń debaty, wymiany doświadczeń, kreowania trendów i „łączenia kropek”.

Marcin Pasierbski

Lider Klubu biznesu społecznego

Partnerzy technologiczni hubu

CoopTech Hub posiada w swoich zasobach narzędzia technologiczne, które mogą być wsparciem dla samorządów, biznesu czy instytucji kultury. Nasza oferta rozwiązań technologicznych stale się powiększa nie tylko o własne produkty, ale również o partnerskie - zachęcamy do współpracy w modelu spółdzielczym!

PLZ - Super Aplikacja, łącząca ludzi, społeczność, biznes i administrację lokalną. Tworzona z myślą o ułatwieniu życia w cyfrowym świecie i realizacji aktualnych potrzeb użytkowników. To wielofunkcyjna aplikacja mobilna i systemy SaaS zintegrowane w konto, portal administracyjny i bramkę płatniczą. PLZ działa jako narzędzie komunikacji, medium społecznościowe, technologia wymiany dóbr i usług oraz lokalny system płatniczy.

<https://plz.pl/>

Fairbnb – Spółdzielcza platforma wynajmu krótkoterminowego, która powstała jako alternatywa dla platform korporacyjnych i różni się od nich tym, że promuje i finansuje lokalne inicjatywy i projekty. Przychody z turystyki w 50% trafiają do lokalnych społeczności na projekty społeczne lub budżet partycypacyjny. Platforma Fairbnb.coop działa obecnie w blisko 30 europejskich miastach i wkrótce zostanie wprowadzona na rynek polski.

<https://fairbnb.coop/>

Volontarius - System organizacji wolontariatu oraz motywacji i rozwoju pracowników. Posiada funkcjonalności dedykowane dla obszaru CSR i HR oraz umożliwia współpracę międzysektorową. Zespół Volontariusza wspiera wolontariat pracowniczy przez szkolenia, tworzenie bazy akcji i nawiązywanie partnerstw z NGO.

<https://volontarius.org/>

Call to action! Działajmy!

Zapraszamy Cię do podzielenia się spostrzeżeniami na temat naszego raportu. Chętnie odpowiemy na wszelkie pytania i wątpliwości. Jeśli jesteś zainteresowana/zainteresowany poruszonymi przez nas tematami, takimi jak spółdzielnie branżowe, cyfrowa ekologia czy wspólna wartość społeczna, zachęcamy do wzięcia udziału w naszych spotkaniach klubowych.

Zapraszamy do odwiedzenia naszej strony: hub.coop, a także dołączenia do społeczności w aplikacji PLZ.

Skontaktuj się z nami!
Jesteśmy dostępni:

info@hub.coop

www.hub.coop

@cooptechhub

@company/cooptechhub

@cooptechhub

Przypisy końcowe

- 1 2021 Edelman Trust Barometer Special Report. Trust, The New Brand Equity
- 2 <https://nowyobywatel.pl/2020/12/16/szkola-wsrod-nas-biorczosci>
- 3 Zientek-Varga, J., Słowniczek ekonomii społecznej, dostęp: <https://ekonomiaspoleczna.pl/warto-wie-dziec/slowniczek-ekonomii-spolecznej/>, [21.05.2021].
- 4 P. Sztompka, P. (2007). Zaufanie. Fundament społeczeństwa. Znak.
- 5 Tamże.
- 6 Żółkowska, T. (2014). Zaufanie. Szkice teoretyczne. PWN
- 7 Ostrom, E., Walker, J. (2003). Trust and Reciprocity: Interdisciplinary Lessons for Experimental Research. Russell Sage Foundation
- 8 Czapliński J., Panek T. (red.) (2015). Diagnoza społeczna 2015. Contemporary Economic Policy. Dostęp: www.diagnoza.com [1.06.2021]
- 9 Ejdyś, J. (2018). Zaufanie do technologii w e-administracji. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej
- 10 Edelman (2020). Edelman Trust Barometer 2020. Global report. Edelman. Dostęp: <http://www.proto.pl/aktualnosci/polak-nieufny-wyniki-edelman-trust-barometer-2018> [25.03.2021]
- 11 Fundacja ePaństwo. Dostęp: <https://epf.org.pl/pl/> [dostęp: 28.03.2021]
- 12 Ostrom, E. (2013). Dysponowanie wspólnymi zasobami. Wolters Kluwer
- 13 Hare, B., Woods, V. (2020). Survival of the Friendliest: Understanding Our Origins and Rediscovering Our Common Humanity. Random House.
- 14 Acemoglu, D., Robinson, J. (2014). Dlaczego narody przegrywają. Zys i S-ka.
- 15 Michelini, L., Fiorentino, D. (2012). New business models for creating shared value. Social Responsibility Journal.
- 16 Wójcik, P., Zygmuntowski, J. (2020). Nowy model ekonomii. Caritas Polska.
- 17 Gilman, N., Feygin, Y. (2020). The Mutualist Economy: A New Deal for Ownership. Berggruen Institute. Dostęp: <https://www.berggruen.org/ideas/articles/the-mutualist-economy-a-new-deal-for-ownership/>
- 18 Socjalizm municypalny opiera się o idee wspólnotowej budowy dobrobytu, czyli zwiększania lokalnej zdolności produkcyjnej, stabilizacji gospodarczej, realizacji celów społecznych i środowiskowych dzięki usługom publicznym i dobrym miejscom pracy. Zob: Hanna, T.M., Guinan, J., Bilsborough, J. (2018). The Preston Model and the Modern Politics of Municipal Socialism. openDemocracy. Dostęp: <https://neweconomics.opendemocracy.net/preston-model-modern-politics-municipal-socialism/>
- 19 Mondragon Annual Report 2019. Dostęp: <https://www.mondragon-corporation.com/2019urtekotxostena/assets/downloads/eng/annual-report-2019pdf>
- 20 Krótki zarys historii polskiej spółdzielczości bankowej. (2007). Portal Bankowości Spółdzielczej. Dostęp: https://web.archive.org/web/20150412183448/http://www.portalbs.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=37 [1.06.2021]
- 21 Stowarzyszenie „Obywatele Obywatelom” (2016). Społem dla Polski, wczoraj i dziś. Pakiet edukacyjny dla nauczycieli i nauczycielek. Kooperatyzm.pl. Dostęp: <http://kooperatyzm.pl/pobierz/spolem-dla-polski-nauczyciele.pdf>
- 22 Wzorowa wieś Lisków i jej twórca. (2012) Archiwum Państwowe w Kaliszu. Dostęp: <https://www.archiwum.kalisz.pl/wystawy-on-line/wzorowa-wies-liskow-i-jej-tworca> [1.06.2021]
- 23 Stowarzyszenie „Obywatele Obywatelom” (2016). Społem dla Polski, wczoraj i dziś. Pakiet edukacyjny dla nauczycieli i nauczycielek. Kooperatyzm.pl. Dostęp: <http://kooperatyzm.pl/pobierz/spolem-dla-polski-nauczyciele.pdf>
- 24 Od 1989 na skutek procesów restrukturyzacji i konsolidacji liczba banków spółdzielczych zmniejszyła się o ponad 70%. Za: Rolski, M. (2019). Bankowość spółdzielcza w Polsce - między ideą, państwem a rynkiem, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
- 25 Zygmuntowski, J. J. (2020). Kapitalizm sieci, Wydawnictwo Rozruch.
- 26 Weise, K. (2020). Pushed by Pandemic, Amazon Goes on a Hiring Spree Without Equal. The New York Times. Dostęp: <https://www.nytimes.com/2020/11/27/technology/pushed-by-pandemic-amazon-goes-on-a-hiring-spree-without-equal.html> [7.08.2021]
- 27 Klebnikov, S. (2020). 5 Big Numbers That Show Amazon's Explosive Growth During The Coronavirus Pandemic. Forbes. Dostęp: <https://www.forbes.com/sites/sergeiklebnikov/2020/07/23/5-big-numbers-that-show-amazons-explosive-growth-during-the-coronavirus-pandemic/?sh=3f36c7824137> [7.08.2021]
- 28 Raport PIE: Pandemia osłabiła polskie miasta, ale wyzwoliła w nich chęć do inwestycji. (2021). Serwis Samorządowy PAP. Dostęp: <https://samorzad.pap.pl/kategoria/aktualnosci/raport-pie-pandemia-oslabila-polskie-miasta-ale-wyzwolila-w-nich-chec-do> [7.08.2021]
- 29 Polskie miasta w czasach pandemii. (2020). Polski Instytut Ekonomiczny. Dostęp: <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2021/03/PIE-Raport-Polskie-miasta.pdf> [7.08.2021]
- 30 Oto prawdziwy wygrany pandemii: w kwietniu Polacy spędzili na YouTube 80% więcej czasu niż w lutym. (2020) 300Gospodarka. Dostęp: <https://300gospodarka.pl/live/oto-prawdziwy-wygrany-pandemii-w-kwietniu-polacy-spedzili-na-youtube-80-wiecej-czasu-niz-w-lutym> [7.08.2021]
- 31 Dostęp: <https://cyfrowasuwerennosc.pl/> [7.08.2021]
- 32 Wawrzyniak, B., Zygmuntowski, J. J., Lamański, F. (2020). Polska suwerenna cyfrowo. Regulacje na rzecz sprawiedliwej i konkurencyjnej gospodarki cyfrowej. Instytut Policy Paper 06/2020. Dostęp: <https://instytut.pl/suwerenna-cyfrowo/> [1.06.2021]
- 33 DECODE oznacza Decentralised Citizens Owned Data Ecosystem, czyli zdecentralizowany, należący do obywateli ekosystem danych. Zakończony niedawno projekt był realizowany ze środków Horizon 2020 Komisji Europejskiej na prace badawczo-rozwojowe. Strona projektu: <https://decodeproject.eu/>. [1.06.2021]
- 34 Raman, A., Joglekar, S., De Cristofaro, E., Sastry, N., Tyson, G. (2019). Challenges in the Decentralised Web: The Mastodon Case, Proceedings of 19th ACM Internet Measurement Conference. IMC
- 35 Protokół to standardowy zestaw reguł, jakimi są formatowane i przetwarzane dane. Dzięki wspólnym i interoperacyjnym protokołom różne strony i aplikacje mogą "rozpoznawać" wzajemnie swoją treść. Więcej o protokole ActivityPub: Wikipedia, Activity Pub. Dostęp: <https://en.wikipedia.org/wiki/ActivityPub>
- 36 Towards Digital Sobriety. Report of the working group directed by Hugues Ferreboeuf for the think tank The Shift Project. The Shift Project. (2019). Dostęp: https://theshiftproject.org/wp-content/uploads/2019/03/Lean-ICT-Report_The-Shift-Project_2019.pdf [2.06.2021]
- 37 Kass, S., Ravagni, R. (2019). Designing and Building the Next Generation of Sustainable Data Centers. Sustainable Development Goals. Dostęp: <https://static1.squarespace.com/static/5dd2a05acb3ab6681a6ec4b5/t/5e0e81e4af57813870e7b8a3/1578009068125/Building+Sustainable+Data+Centers.pdf> [2.06.2021]
- 38 The Sustainable Development Goals Report. (2020). United Nations. Dostęp: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf>
- 39 Tamże
- 40 Greenenergy Data Centers. Dostęp: <https://www.greenenergydatacenters.com/> [2.06.2021]
- 41 Verne Global. Dostęp: <https://verneglobal.com/about-us/> [2.06.2021]
- 42 Website Carbon Calculator | How is your website impacting the planet? Dostęp: <https://www.websitecarbon.com>
- 43 Dzień Detoksu Cyfrowego – o co chodzi? Polska Karta Suwerenności Cyfrowej. Dostęp: <https://cyfrowasuwerennosc.pl/detoks/>
- 44 RCERO Ljubljana. Dostęp: <http://www.rcero-ljubljana.eu/> [4.06.2021]
- 45 Gregorič, J. Waste management, company Snaga, Ljubljana. On our way to sustainable society. Dostęp: https://ec.europa.eu/environment/international_issues/pdf/7_8_february_2017/Gregoric.pdf [4.06.2021]

www.hub.coop

Warszawa 2021